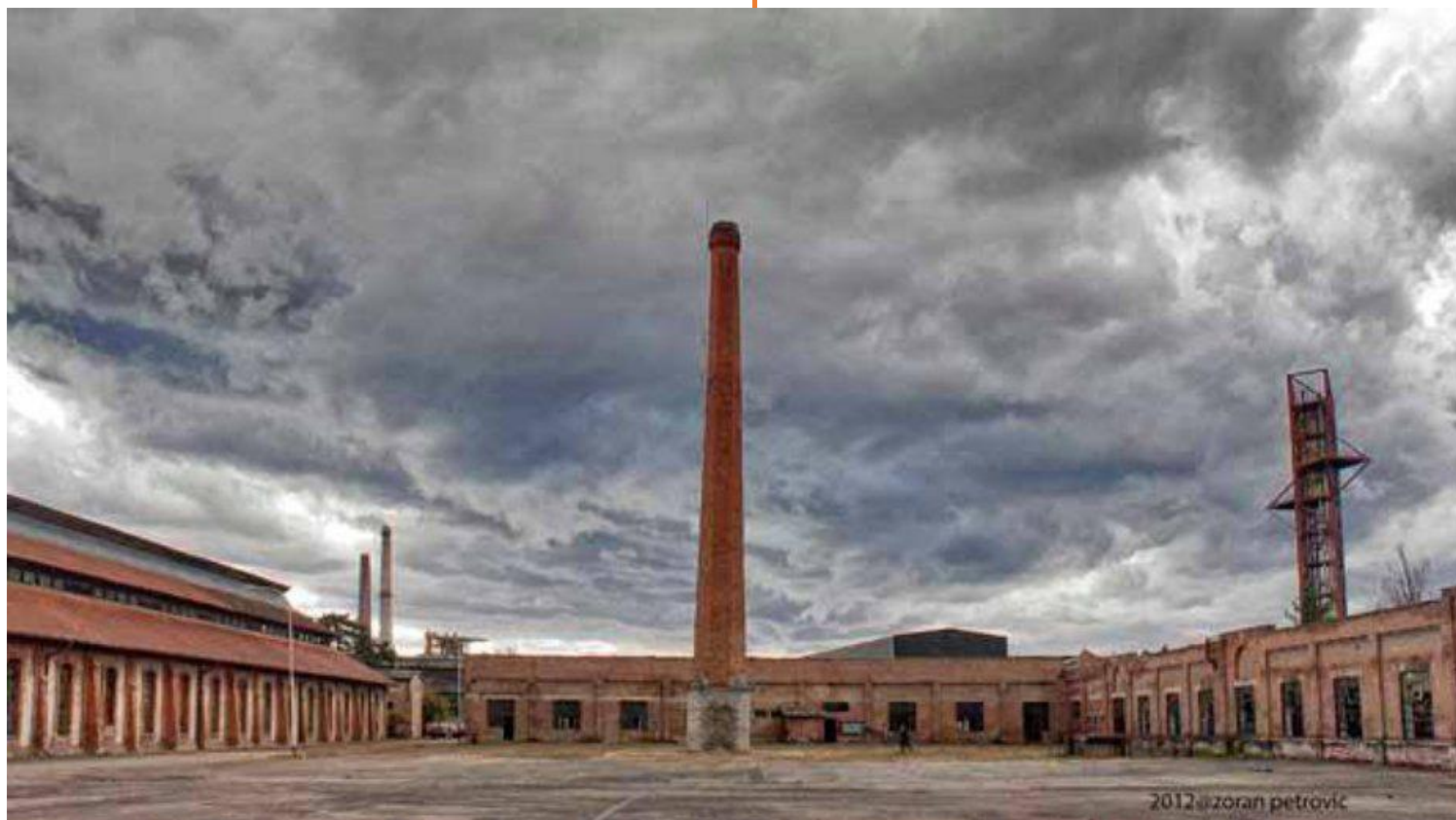

СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА МЕЂУНАРОДНЕ САРАДЊЕ ГРАДА КРАГУЈЕВЦА 2022 - 2027

Стратегија развоја међународне сарадње Града Крагујевца 2022 - 2027 је развијена у оквиру Пројекта „Институционална подршка СКГО – трећа фаза“, који спроводи Стална конференција градова и општина – Савез градова и општина Србије(СКГО) уз подршку Владе Швајцарске . а уз стручну и техничку подршку Сталне конференције градова и општина у Србији.

2022–2027

Садржај

Уводна реч Градоначелника	4
1. Увод	5
1.1 Контекст.....	5
1.2 Правни оквир.....	5
2. Процес израде	6
3. Преглед и анализа постојећег стања	8
3.1 Основни подаци о граду (демографија, географија и животна средина, образовање, економија, култура).....	8
3.1.2 Демографија	8
3.1.3 Географија	9
3.1.4 Животна средина.....	10
3.1.5 Економија	10
3.1.6 образовање	13
3.1.7 Култура.....	14
3.2 Постојеће стање у области међународне сарадње града	16
3.2.1 Билатерална сарадња	16
3.2.2 Мултилатерална сарадња.....	20
3.3 СВОТ анализа	24
3.4 Приоритетне области међународне сарадње	25
3.4.1 Културно-историјско и индустријско наслеђе	25
3.4.2 ИТ, металска и креативне индустрије.....	26
3.4.3 Иновације, образовање, истраживање и развој	29
3.4.4 Животна средина, одрживи развој и пољопривреда	29
3.4.5 Туризам	31
3.4.6 Добра управа	32
3.4.7 Спорт.....	33
4. Визија	34
5. Приоритетни циљеви и мере по областима међународне сарадње.....	34
6. Финансијски оквир, оквир за спровођење, мониторинг и вредновање спровођења Стратегије	64
6.1 Финансијски оквир	65
6.2 Спровођење Стратегије	65
6.3 Праћење спровођења Стратегије.....	66
6.4 Вредновање постигнутих учинака Стратегије	66
6.5 Извештавање о спровођењу и постигнутим учинцима Плана развоја ЈЛС	66

6.6 Ревизија Стратегије	67
7 Анекси	67
7.1. Анекс – Анализа заинтересованих страна	67

Град: **Крагујевац**

Врста документа: ***Стратегија развоја међународне сарадње града Крагујевца 2022 – 2027***

Одговорна особа: **Никола Дашић**, градоначелник

Координатор за израду стратегије: **Борис Ковачевић**, помоћник градоначелника за међународну сарадњу

Стручни консултанци СКГО за израду Стратегије развоја међународне сарадње града Крагујевца: **Марија Стојадиновић, Драган Вујчић, Немања Јовичић и Александра Вукмировић**

Чланови Радне групе за реализацију сарадње СКГО и града Крагујевца у реализацији Пакета подршке успостављање и развој међународне сарадње јединице локалне самоуправе:

Борис Ковачевић, помоћник градоначелника за међународну сарадњу, координатор Радне групе;

Саша Соковић, начелник Одељења за локални економски развој и привреду;

Тамара Бабић, координатор за послове унутрашње и међународне сарадње;

Иван Лазић, координатор;

Биљана Новосел, секретар Секретаријата за послове органа Града;

Наташа Стевановић, виши референт за административно-техничке послове

Уводна реч Градоначелника

Високо смо поставили циљеве. Наша је визија да 2030. године Крагујевац буде отворен, модеран, Smart city европски град. Центар машинске, ИТ и креативне индустрије, са развијеном зеленом економијом, препознатљив по свом богатом културно – историјском наслеђу.

Град очуваних и ревитализованих културно – историјских објеката, са богатом, и савременом понудом у култури, пожељно место за филмску индустрију, али и центар културног, сеоског, рекреативног, ловног, гастро, винског и верског туризма. Град развијене спортске инфраструктуре и домаћин међународних спортских манифестација.

Наш пут ка том циљу трасираће **Стратегија међународне сарадње града Крагујевца 2022 – 2027. године. Крагујевац ће бити први град у Србији који ће област успостављања и развоја мултилатералне и билатералне сарадње дефинисати таквим документом.** То ће омогућити нове и савремене модалитете развоја међународне сарадње која се до сада и поред најбоље воље одвијала неосмишљено и нерационално. Иако Крагујевац од 1967. године, када је потписан први споразум о сарадњи са Сиреном из Француске, има 27 споразума, чак 11 деценијама није активно, углавном због различитих геополитичких промена.

Стратегија међународне сарадње представља плански документ којим град Крагујевац, на основу анализе стања, одређује основне поставке и стратешке правце деловања у успостављању и развоју мултилатералне и билатералне сарадње, као и инструменте за њихово подстицање. Стратегија је усклађена са основним развојним трендовима града Крагујевца у области културно – историјског и индустријског наслеђа, ИТ, металске и креативне индустрије, иновација и образовања, животне средине, одрживог развоја и пољопривреде, туризма, добре управе и спорта.

У изради овог документа имали смо подршку експерата и Стручне службе Сталне конференције градова и општина, у оквиру пакета подршке који финансира Влада Швајцарске. Након брендирања града Крагујевца, такође у оквиру Пакета подршке СКГО, сада идемо корак даље. Дефинисали смо потенцијале и након усвајања Стратегије следи тржишно позиционирање Крагујевца на међународној сцени.

У Крагујевцу, мај 2022. године

1. Увод

1.1 Контекст

Стална конференција градова и општина – Савез градова и општина Србије (СКГО) пружа подршку локалним властима у њиховима напорима да изграде свој правни, финансијски и функционални капацитет, и заступа интересе, пружа висококвалитетне услуге и подржава развој и унапређење локалне самоуправе кроз заједничко деловање чланства, у складу са европским стандардима.

Пројекат „Институционална подршка СКГО – трећа фаза“ финансиран од стране Швајцарске агенције за развој и сарадњу (СДЦ) усмерен је на: а) подршку спровођењу Стратешког плана СКГО за период 2018–2021. у области заступања, представљања интереса локалних власти, као и на б) пружање подршке реформама у пракси.

Активности у оквиру текуће фазе пројекта су директно усмерене ка остваривању кључних интереса локалних самоуправа који су дефинисани у стратешким и програмским документима СКГО, као и кроз деловање њених органа и тела.

Као веома значајна активност, у контексту унапређења институционалних капацитета СКГО и обезбеђивања одрживости организације у оквиру пројекта „Институционална подршка СКГО – трећа фаза“, планирано је **креирање и пилотирање Пакета подршке општинама – ППО** у најмање 5 области рада локалне самоуправе.

Пакет подршке општинама (ППО) представља облик директне стручне и техничке подршке локалним самоуправама у циљу унапређења интерне организације и процедура, односно унапређења постојећих или увођења нових пословних процеса, функција или административних поступака, у складу са законодавним оквиром и најбољим праксама. Када је реч о припреми и спровођењу ППО кроз пројекат Институционалне подршке, припремљени су предлози ППО у 7 области од значаја за функционисање ЛС (*јавно здравље, управљање финансијама, комуналне делатности, систем локалне самоуправе, локални економски развој, међународна сарадња, управљање пројектима*), а у којима претходно нису спровођени ППО од стране СКГО. Избор конкретних надлежности које ће бити подржане (пилотиране) кроз овај механизам, извршен је на основу постојеће праксе и искуства у раду са ЈЛС, односно аналитички или искуствено утврђених изазова са којима се ЈЛС срећу у свом раду.

Град Крагујевац је једна од локалних самоуправа изабраних за пружање пакета подршке. Област у којој се пружа подршка је Међународна сарадња. Конкретна тема за пакет подршке Граду Крагујевцу је **устпостављање и развој билатералне међународне сарадње**. Оквирни период реализације подршке је 7 месеци.

Пакет подршке Граду Крагујевцу подразумева две компоненте:

Компонента 1 – Подршка стратешком планирању међународне сарадње и

Компонента 2 – Подршка успостављању партнерства јединице локалне самоуправе (ЈЛС) са ЈЛС других држава.

1.2 Правни оквир

Стратегија међународне сарадње Града Крагујевца 2022–2027. је развијена у складу са релевантним законским оквиром, дефинисаним Законом о планском систему Републике Србије и пратећим уредбама. У складу са Законом о локалној самоуправи (у даљем тексту: ЗЛС), локалне самоуправе планирају, уређују и управљају јавним пословима који су у њиховој надлежности и од интереса за локално становништво. Закон о планском систему Републике Србије (у даљем тексту: ЗПС) усвојен је 2018. године и детаљно уређује обавезу органа локалне

власти (и свих осталих учесника у планском систему) да планирају јавне послове у својој надлежности.

Основни пакет прописа о планском систему, поред Закона, чине још и две пратеће Уредбе: Уредба о методологији управљања јавним политикама, анализи ефеката јавних политика и прописа и садржају појединачних докумената јавних политика (у даљем тексту: Уредба о јавним политикама) и Уредба о методологији за израду средњорочних планова (у даљем тексту: Уредба о средњорочном планирању).

Посебан нагласак је на:

- аналитичким процесима, који треба да обезбеде да се планирање и спровођење јавних политика обавља на бази података и чињеница поткрепљених анализама;
- сагледавању и праћењу стања у областима планирања и спровођења јавних политика које су у делокругу конкретних учесника у планском систему, те
- укључивању у управљање јавним политикама, што подразумева омогућавање учешћа свих заинтересованих страна и циљних група у овим процесима.

Пакет прописа о планском систему као референтни правни оквир обрађује свеукупно управљање јавним политикама и средњорочно планирање и односи се на сва планска документа. Када је реч о локалној самоуправи, како у хијерархији планских докумената, тако и у самом ЗПС, посебно место заузима План развоја ЈЛС.

Нагласак је на кохерентности планских процеса и докумената у ЈЛС. Уредбом о јавним политикама ближе се уређује методологија управљања јавним политикама, а нарочито обим, процес и контрола спровођења анализе ефеката приликом израде докумената јавних политика и прописа, као и анализа ефеката након њиховог усвајања. Овом уредбом ближе се уређује и начин спровођења консултација за документа јавних политика и прописе и јавних расправа за документе јавних политика, затим врсте мера јавних политика и садржина и форма докумената јавних политика, форма и садржина извештаја о спроведеној анализи ефеката (који уједно садржи и податке о спроведеним консултацијама и јавној расправи), затим форма и садржина изјаве о усклађености са мишљењем државног органа надлежног за координацију јавних политика, документи јавних политика и прописи за које није обавезно спровођење анализе ефеката, елементи анализе ефеката усвојених докумената јавних политика и прописа, као и начин извештавања о резултатима спровођења јавних политика, начин вредновања учинака јавних политика и прописа, те области планирања и спровођења јавних политика. Такође, овом уредбом се ближе уређује и садржина и начин вођења и одржавања Јединственог информационог система за планирање, праћење спровођења, координацију јавних политика и извештавање, као и дигитални формат у коме се уносе документа у тај систем.

2. Процес израде

Процес израде Стратегије је осмишљен уважавајући Акциони план СКГО за реализацију ППО Граду Крагујевцу у процесу успостављања и развоја билатералне међународне сарадње, а на основу анализе постојећих искустава и расположиве методологије за израду стратешких докумената.

Процес израде Стратегије је спроведен у последњем кварталу 2021. и првом кварталу 2022. године. Главне фазе израде Стратегије биле су:

1. Припремна фаза и организација процеса,
2. Преглед и анализа постојећег стања,
3. Дефинисање визије, односно жељеног стања,
4. Дефинисање приоритетних циљева,

5. Дефинисање мера, могућности и ризика,
6. Идентификација заинтересованих страна,
7. Спровођење консултативног процеса са заинтересованим странама,
8. Успостављање финансијског оквира и оквира за мониторинг и вредновање спровођења Стратегије,
9. Израда финалног текста Стратегије.

Припремна фаза и организација процеса израде Стратегије су подразумевале: 1) *формирање тела за реализацију ППО* и 2) *развој капацитета за спровођења Пакета подршке*. У првом кораку припремне фазе формирана је Радна група за реализацију сарадње са СКГО, тела које је активно учествовало у изради Стратегије. Радна група је формирана Одлуком Већа ЈЛС. У кораку број 2 припремне фазе, чланови Радне групе прошли су обуке за јачање капацитета у областима међународне сарадње и стратешког планирања, како би се адекватно припремили и за сам процес израде стратегије и касније за њену имплементацију, односно за успостављање и развијање међународне сарадње.

Преглед и анализа постојећег стања је била први практичан корак у процесу израде и састојала се из следећих фаза:

- а) прикупљање и увид у расположиве податке и документацију – расположиви статистички подаци, други стратешки документи и документи јавних политика,
- б) квалитативна анализа проблема и повезаних циљева применом партиципативних метода, кроз припрему, планирање и спровођење радионице за анализу проблема и повезаних циљева, са Радном групом за реализацију и
- в) израда Анализе стања ЈЛС у области међународне сарадње, којом је дат преглед података и смерница из стратешких и акционих докумената ЈЛС, националног и ЕУ нивоа.

Радионица за анализу проблема и повезаних циљева била је прва у низу планираних радионица са Радном групом.

Радионица је имала за циљ дефинисање приоритетних проблема и приоритета међународне сарадње ЈЛС, на нивоу билатералне и на нивоу мултилатералне сарадње.

Дефинисање визије, односно жељеног стања

Визија представља изјаву о жељеном стању у будућности. Она је дефинисана тако да с једне стране буде концизна, инспиративна и амбициозна, али истовремено да буде достижна и корисна за следећи корак – дефинисање приоритетних циљева међународне сарадње.

Нацрт визије је дефинисан у процесу обуке Радне групе за стратешко планирање и касније је дати нацрт визије уобличен и формулисан кроз спроведене радионице за израду нацрта Стратегије са Радном групом.

Дефинисање приоритетних циљева

Приоритетни циљев су пројекције жељеног стања које доприносе остварењу визије, а постижу се спровођењем мера, односно групе мера, при чему се свака мера, односно група мера обавезно везује за конкретан посебан циљ. Приоритетни циљев су утврђени тако да буду специфични, мерљиви, достижни, реални и временски одређени, а на нивоу сваког циља дефинисани су показатељи исхода.

Приоритетни циљев су постављени у оквиру прве радионице са Радном групом и дефинисани су за билатералну и за мултилатералну сарадњу.

Дефинисање мера, могућности и ризика

Мере представљају активности чије се предузимање планира ради остварења приоритетних циљева, односно достизања постављене визије. Оне могу бити различите по својој врсти и начину деловања, а за остварење постављеног циља потребна је реализација једне или више мера, које могу бити међусобно условљене и повезане. У кратком опису мера одређен је очекивани временски рок за остваривање мера (кратки – у прве две године спровођења плана, средњи – од треће до пете године), као и одговорна страна за спровођење мера. На нивоу мера такође су дефинисане могућности за њихову реализацију и потенцијални ризици.

За потребе дефинисања мера, могућности и ризика организована је посебна радионица, друга по реду.

Идентификација заинтересованих страна је посебан, изузетно важан корак, који је неопходан како би се мапирани сви актери у заједници, које је потребно укључити у консултације у процесу израде Стратегије. Посебна радионица, трећа по реду, организована је за потребе мапирања заинтересованих страна. На радионици су мапирани сви релевантни актери из јавног, приватног и цивилног сектора, на локалном, регионалном и националном нивоу, које је потребно и препоручљиво консултовати.

Спровођење консултација са заинтересованим странама – за потребе спровођења консултација је припремљен онлајн упитник, који је достављен свим претходно утврђеним заинтересованим странама, са циљем прибављања сугестија, коментара и предлога у вези са нацртом стратегије.

Успостављање финансијског оквира и оквира за мониторинг и вредновање спровођења Стратегије је био претпоследњи корак у изради документа и састојао се од дефинисања активности и одређивања одговорности за спровођење Стратегије. Он укључује процесе праћења спровођења, извештавање о процесу спровођења и оцену спровођења Стратегије. Такође, дефинише и индикативни финансијски оквир за спровођење планираних мера.

Израда финалног текста стратегије је финални корак у процесу израде. У овом кораку сви инпути и материјали сакупљени кроз радионице са радном групом и кроз консултације са заинтересованим странама систематизовани су и разрађени у финалном нацрту документа Стратегије.

3. Преглед и анализа постојећег стања

3.1 Основни подаци о граду (демографија, географија и животна средина, образовање, економија, култура)

3.1.2 Демографија

Крагујевац је четврти град по величини у Србији. Према попису становништва из 2011. године у Крагујевцу је живело 179.417 становника. Као и у целој Србији, и у Крагујевцу се бележи тренд пада **броја становника** из године у годину, па је процена РЗС-а за 2020. годину да је број становника у Крагујевцу износио 175.716. Највећи број становника живи у урбаној зони, чак 94.6%. Пројекција РЗС-а са нултим миграционим салдом је да ће 2041. године Крагујевац имати 157.816 становника.

Према званичним подацима РЗС-а, у **старосној структури** становништва, 2020. године, преовлађивао је кластер становништва узраста од 18 до 64 године старости, који је чинио 61% свих грађана. Затим следи кластер становништва преко 65 година старости, са уделом од 21%, док деца узраста од 0 до 17 година чине 18% становништва. Удео младих, узраста 15 до 29

година старости износи 15,6%. Удео радног контингента становништва (15 до 64 године старости) износио је 64,4%.

Званични подаци о **образовној структури** становништва доступни су из последњег званичног Пописа, спроведеног у Србији 2011. године. Ови подаци показују да у структури становништва Крагујевца 28% чине лица без квалификација, 55% су лица са средњом стручном спремом, 6% са вишом спремом и 11% са високом стручном спремом. Упоредјујући ове податке са подацима за Србију и подацима за три већа града (Београд, Нови Сад, Ниш), може се закључити да је образовна структура становништва релативно повољна. Удео лица без квалификација повољнији је него на нивоу читаве Србије (35%), као и удео лица са средњим образовањем (удео у Србији 49%), док је удео оних са вишом и високом стручном спремом исти као и у Србији. Са друге стране, у односу на поменуте веће градове, Крагујевац има нешто неповољнију образовну структуру становништва, која се огледа у већем уделу лица без квалификација, а мањем уделу лица са вишом и високом стручном спремом. Удео лица са средњом стручном спремом прилично је уједначен у сва четири града.

Посматрајући аспекте **опште писмености** и **компјутерске писмености** становништва, ситуација је слична као и са образовном структуром. Крагујевац има повољнију статистику у односу на Србију као целину, али у односу на градове Београд, Нови Сад и Ниш донекле заостаје.

3.1.3 Географија

Град Крагујевац је привредни, културно-просветни, здравствени и политички центар Шумадије и Поморавља и суседних региона. Лоциран је у централном делу Србије, на стотинак километара јужно од Београда. Град је подигнут на обалама реке Лепенице, у котлини између крајњих огранака Рудника, Црног врха и Гледићких планина, на надморској висини од 173 до 220 метара. Простире се на површини од 835 km² од чега 534 km² или 63,9% припада руралном подручју, а 301 km² или 36,1% територије припада урбаној зони. Састоји се од 57 насеља и 78 месних заједница. У укупној површини округа територија града учествује са 35%, а у површини Републике са око 1%. Крагујевац је индустријски град, али и град са значајним пољопривредним ресурсима. Располаже са укупним земљишним фондом од 83.475 ha.

Кроз уже градско подручје тече река Лепеница и налазе се ушћа њених притока. Долинама поменутих водотокова и благим развођима између њих, Крагујевац је у прошлости повезивао Гружу, Лепеницу и Рудник са Поморављем, куда пролазе саобраћајнице међународног значаја. Постоје и недовољно искоришћене бање Лужничка и Страгарска бања. Шумадију карактерише брежуљкасто-брдовито земљиште, благо заталасано и питомо.

До почетка деведесетих, Крагујевац се по развијености у СФРЈ налазио на 5. месту, одмах иза словеначких градова, после тога долази до стагнације, да би се данас Крагујевац поново могао издвојити као један од најјачих административних, културних, финансијских, индустријских и политичких центара у Србији. Он је такође значајан привредни, културни, образовни и здравствени центар Шумадије, Поморавља и других суседних региона, као и макрорегионални центар за регионе: Чачка, Краљева, Ужица, Јагодине, Крушевца, Смедерева, Пожаревца и северног Косова.

Град Крагујевац је географски позициониран у непосредној близини паневропског мултимодалног инфраструктурног коридора 10, који пролази кроз централни део Југоисточне Европе са тржиштем од 69 милиона људи. Саобраћајни положај града Крагујевца је повољан, што доводи до закључка да се до њега може врло лако стићи, удаљен је 115 километара од Београда, а на удаљености од 150 километара се налази Ниш.

Крагујевац је железнички повезан са 4 главна железничка правца: Крагујевац – Београд – Суботица – Будимпешта, Крагујевац – Ниш – Софија, Крагујевац – Подгорица – Бар (морска лука) и Крагујевац – Скопље – Солун (морска лука). Поморски саобраћај је организован преко

луке Бар, уз коришћење железнице Крагујевац – Бар (450 километара) и речни преко луке Смедерево на Дунаву. Такође је могуће организовати поморски транспорт преко луке Солун (Грчка) уз коришћење железнице.

Положај града Крагујевца пружа одличне предности, углавном због међународног аутопута и железничких веза. Релативно мала удаљеност од државних граница суседних држава у односу на град (250–320 km) отвара могућности за интензивну међународну сарадњу.

3.1.4 Животна средина

Квалитет ваздуха

Квалитет ваздуха у Крагујевцу је на задовољавајућем нивоу за већину посматраних параметара, осим за параметар укупне таложне материје, уз присуство и загађење суспендованим честицама.

Комунална бука

Бука у животној средини Крагујевца значајан је чинилац који оптерећује популацију у градској средини. Све више људи у Крагујевцу указује на буку као фактор који им више смета у односу на друге штетности из животне средине као што је нпр. загађеност ваздуха.

Бука која се највећим делом продукује као последица саобраћаја присутна је и на локацијама са повећаним степеном аеро загађења пореклом од саобраћаја. Посебно смета бука у вечерњим и ноћним сатима, која је настајала у чисто стамбеној и зони одмора и рекреације, као и болничкој зони.

Стање вода

У погледу стања вода, присутна су два основна проблема – неравномерни водни режим водотокова као последица девалвације и девастације вегетацијског покривача тла, посебно у горњим токовима притока, и различити видови загађивања воде (различити чврсти и течни отпади и дивље депоније смећа, одвођење фекалија и отпадних вода из насеља). Посебно јако угрожавање вода од комуналних и индустријских отпадних материја је присутно у доњем сливу Лепенице. Не мање редак случај је присуство депонија комуналног отпада на обалама других вода. Стајаћи водени екосистеми на територији градског подручја немају задовољавајући бонитет, јер је присутна интензивна еутрофизација, због прилива различитих загађивача из насеља.

Стање канализационе и санитарне инфраструктуре на подручју града Крагујевца је на задовољавајућем нивоу у ванградском подручју. Посебно је деликатно питање санитарних отпадних вода свих сеоских насеља, која отпадним водама могу трајно да загаде земљиште и подземне воде.

На територији града, у Цветојевцу је крајем 80-их година прошлог века изграђено постројење за пречишћавање отпадних вода. Постоји двоструки проблем који утиче на његово правилно функционисање. Многи производни погони испуштају отпадне воде без третмана у канализациону мрежу (нарочити проблем стварају прехрамбени погони) која доспева у постројење. Са друге стране, само постројење захтева ревитализацију технолошког поступка, зато што не може да пречисти воду у прописаним границама.

3.1.5 Економија

Крагујевац припада првој групи, односно групи јединица локалне самоуправе чији је степен развијености изнад републичког просека. Крагујевац је најразвијенији град/општина Шумадијског округа, односно једини који се налази у првој групи, док се Аранђеловац, Лапово, Рача и Топола налазе у другој, а Баточина и Кнић у трећој групи.

Табела: Број запослених/незапослених и зараде за град Крагујевац

	2016	2017	2018	2019
Број запослених	49.708	50.541	51.947	н/д
Број незапослених	22.511	19.899	17.998	17.213
Просечна нето зарада, РСД	42.479	44.176	48.079	н/д

Извор: РЗС, НСЗ

Структура привреде

Према подацима Агенције за привредне регистре, укупан број активних привредних друштава на територији града Крагујевца на дан 30.06.2019. године је 1.854 што чини 66% укупно активних привредних субјеката у Шумадијској области. Број предузетника у истом периоду је 7.378 што чини 66,8% укупног броја предузетника у Шумадијској области. Посматрано по делатностима, највећи број предузећа послује у секторима прерађивачке индустрије и трговине. У структури локалне привреде према величини доминирају микро и мала предузећа.

У периоду 2016–2019. године, број активних привредних субјеката је био релативно стабилан, односно у 2017. и 2018. години је повећан за 3% и 3,6% респективно, док је у 2019. у односу на 2016. годину смањен за 5,3%. Број новооснованих и број брисаних/угашених привредних друштава у 2019. у односу на 2016. годину је смањен за 46,9% и 62,5% респективно.

Табела: Број привредних друштава

	2016	2017	2018	2019
Активних	1.957	2.020	2.094	1.854
Новооснованих	160	144	151	75
Брисаних/угашених	40	53	62	25

Извор: Регистар привредних субјеката

У посматраном периоду број активних предузетника бележи константан раст па је у 2019. у односу на 2016. годину повећан за приближно 22%. Број новооснованих предузетника у 2019. у односу на претходну годину је смањен за 45%, док се број брисаних/угашених предузетника у посматраном периоду углавном смањивао да би у 2019. забележио значајно смањење од 40%.

Табела: Број предузетника

	2016	2017	2018	2019
Активних	6.059	6.576	7.102	7.378
Новооснованих	1.018	1.126	1.116	618
Брисаних/угашених	562	616	601	341

Извор: Регистар привредних субјеката

Запосленост, незапосленост и зараде

Према последњим расположивим подацима Републичког завода за статистику, број регистрованих запослених лица на подручју града Крагујевца износи 50.918 што чини 70% укупно регистроване запослености Шумадијске области. Највећи удео у укупној запослености чине запослени у правним лицима (80%), а затим приватни предузетници (18,6%). Упоредни подаци о регистрованој запослености за Крагујевац, Шумадијску област и Републику Србију су приказани у наредној табели.

Табела: Регистрована запосленост, Република Србија, Шумадијска област, Крагујевац

Регион/ Област Град	Укупно	Запослени у правним лицима (привредна друштва, предузећа, установе, задруге и друге организа- ције	Приватни предузетниц и (лица која самостално обављају делатност) и запослени код њих	Регистро- вани индиви- дуални пољопри- вредниц и	Број запослених на 1.000 становника	
					Укуп- но	Запослени у правним лицима (привредна друштва, предузећа, установе, задруге и друге организа- ције)
Р Србија	2.052.546	1.688.241	364.305	78.533	305	96,3
Шумадија	73.533	58.852	14.681	4.133	296	94,7
Крагује- вац	50.918	41.399	9.519	1.029	308	98,0

Извор: РЗС, Општине и региони у Републици Србији, 2019.

Дистрибуција регистроване запослености по секторима делатности у Крагујевцу указује да је највећа запосленост у секторима прерађивачка индустрија (29,2%), трговина на велико и мало и поправка моторних возила (14,9%), здравствена и социјална заштита (9,5%), образовање (8,4%), државна управа и обавезно социјално осигурање (5,1%) и саобраћај и складиштење (4,9%).

Укупна незапосленост у Републици Србији износи 552.513, у Шумадијској области 28.635, а у граду Крагујевцу 17.998 лица. Посматрано на 1.000 становника, број незапослених у Крагујевцу је 101 лице, колико износи и у Шумадијској области, док је на нивоу Републике овај показатељ 79. У структури укупне незапослености највеће учешће остварују лица у старосној групи 30–54 године (57%).

Остварене инвестиције

Посматрано по делатностима, највећа вредност инвестиција је остварена у прерађивачкој индустрији (57%), а затим у трговини на велико и мало и поправци моторних возила (11%), снабдевању електричном енергијом, гасом и паром (4,7%), грађевинарству (3,8%) и финансијским делатностима и делатности осигурања (2,4%). Остале делатности остварују учешће испод 2% у укупној вредности реализованих инвестиција у основне фондове.

Локална пословна подршка

Мрежу локалне пословне подршке у Крагујевцу поред Канцеларије за локални економски развој и Привредног савета, као сталног радног тела Градског већа, чине и Регионална агенција за економски развој Шумадије и Поморавља, Бизнис иновациони центар Крагујевац, Привредна комора Србије – регионална комора у Крагујевцу, развојни центри и институти при Универзитету, Удружење предузетника и кластери – ИКТ кластер централне Србије и Грађевински кластер.

Подршку економском развоју активно пружају и институције средњег и високог образовања, односно 8 средњих школа и Универзитет у чијем саставу су 11 факултета и 2 института.

У погледу пословних капацитета, на подручју Града налазе се радна зона „Феникс“ и индустријска зона „Корман поље“. Од недавно је почео са радом Градски дата центар у којем ће се чувати подаци градских управа, јавних предузећа и установа што ће значајно допринети унапређењу ефикасности ЛС

3.1.6 Образовање

Формално образовање је организовано од најнижег узраста, у оквиру система предшколског образовања и васпитања (ПОВ), преко основног и средњег образовања, до система високог образовања. Поред система формалног образовања, у Крагујевцу постоје и различите могућности за неформално образовање.

У систему ПОВ 2020. године у Крагујевцу радило је 17 установа, од којих 2 јавне и 15 приватних. Упоредна анализа обухвата деце предшколским образовањем и васпитањем 2020. године, са просеком у Србији, показује да Крагујевац са 43,2% обухвата деце узраста од 0 до 3 године старости има значајно виши обухват у односу на просек у Србији исте године, који је износио 31,8%. Када се посматра обухват деце узраста од 3 године до посласка у школу, у Крагујевцу је он 2020. износио 60,8%, што је нешто ниже у односу на просек у Србији исте године, 62,6%. Међутим, када имамо у виду циљане вредности од бар 30% за јаслени узраст и преко 90% за децу вртићког узраста јасно је да је потребно још много улагања у ову област. Припремним предшколским програмом (ППП) 2020. обухваћено је преко 90% деце. Анализа по полу, међутим, показује да је ППП-ом обухваћено више дечака, и то 96,5%, док је обухват девојчица 92,1%.

У систему **основног образовања** налазе се 23 основне школе, са 38 подручних одељења. Године 2020. основним образовањем је било обухваћено укупно 13.218 ученика. Нето стопа обухвата основним образовањем износи 96,7%, што је боље у односу на просек у Србији, који износи 93,5%. Стопа одустајања је 0,3%, и такође је нешто боља у односу на просек у Србији, 0,4%.

Систем средњег образовања у Крагујевцу је развијен и укључује 10 средњих школа, од којих 2 гимназије, 6 средњих стручних школа и 2 средње школе за децу са сметњама у развоју. Од средњих стручних школа у Крагујевцу постоје: Медицинска, Економска, Прва техничка, Средња стручна школа, Трговинско-угоститељска и Музичка школа. Гимназије поседују, поред редовних смерова: природно-математички, друштвено-језички и општи смер, и специјализована одељења за надарене ученике, попут математичког, информатичког, одељења за физику, биологију и хемију и одељења за ученике надарене за енглески језик. Године 2020. средњим образовањем је било обухваћено 7.529 ученика, од чега у гимназијама 2.300 ученика. Исте године 1.869 ученика завршавало је средњу школу.

На нивоу **високог образовања** у Крагујевцу као самосталне високошколске установе постоје:

1. Универзитет у Крагујевцу, чији је оснивач Република Србија, и
2. Академија струковних студија Шумадија, чији је оснивач такође Република Србија.

Универзитет у Крагујевцу основан је 1976. године. У саставу Универзитета налази се 12 факултета, и то у Крагујевцу: Факултет инжењерских наука, Економски, Правни, Природно-математички, Медицински факултет, Филолошко-уметнички факултет. Поред наведених, у склопу крагујевачког Универзитета раде и следећи факултети у другим градовима: Технички факултет у Чачку, Агрономски факултет у Чачку, Педагошки факултет у Јагодини, Машински факултет у Краљеву, Учитељски факултет у Ужицу и Факултет за хотелијерство и туризам у Врњачкој Бањи.

Академија струковних студија Шумадија основана је 2019. године спајањем неколико школа струковних студија. Данас Академија струковних студија има своја подручна одељења у Крагујевцу, Аранђеловцу, Трстенику и Крушевцу.

Према званичним подацима, школске 2018/2019. на високим школама и факултетима било је уписано укупно 10.944 студента, од којих жена 6.999.

У Крагујевцу последњих година нарочито се развија понуда **неформалног образовања**, посебно у области стручних обука за потребе привреде. У овом сегменту издвајају се као пружаоци обука на радном месту и стручних неформалних обука, удружења грађана Развојни бизнис центар Крагујевац, *Business Innovation Programs*, установа за образовање одраслих Раднички универзитет и Средња стручна школа, са својим Центром за континуирано образовање одраслих. Поред ових структура, на територији града доступне су и поједине приватне иницијативе, које нуде услуге неформалног стручног образовања, попут Оксфорд академије. Наведене организације нуде широку лепезу неформалних стручних обука за потребе тржишта рада.

3.1.7 Култура

Град Крагујевац има добро развијену мрежу **установа културе**, коју чини 12 организација и то:

- Народна библиотека „Вук Караџић“
- Књажевско-српски театар
- Позориште за децу Крагујевац
- Народни музеј Крагујевац
- Спомен парк „Крагујевачки октобар“
- Историјски архив Шумадије
- Завод за заштиту споменика културе Крагујевац
- Дом омладине Крагујевац
- Центар за неговање традиционалне културе Абрашевић
- Музички центар Крагујевац
- Установа културе „Кораци“
- Студентски културни центар Крагујевац

Крагујевац има мултиплекс **биоскоп**, у приватном власништву, који је према подацима Завода за проучавање културног развика у 2020. години посетило 69.216 грађана. Три **музеја**: Народни музеј, музеј „21. октобар“ и музеј „Стара ливница“, имала су 2020. године, према истом извору, 7.987 посетилаца. Прво **позориште** у Србији отворено је у Крагујевцу, Књажевско-српски театар „Јоаким Вујић“. Поред њега, у Крагујевцу је активно и Позориште за децу. Број посетилаца позоришта 2020. године износио је 15.847. У Крагујевцу постоји и ради и неколико **галерија**: галерија Народног музеја, Легат Николе Коке Јанковића, галерија Мостови Балкана, кућа Ђуре Јакшића, модерна галерија Мали ликовни салон, Контакт галерија Студентског културног центра, Галерија Дома омладине, галерија Рима и галерија Арт.

Укупно је евидентирано 49 **културних добара**, од којих пет од изузетног значаја, и то Спомен-парк „Крагујевачки октобар“, Комплекс Војно-техничког завода у Крагујевцу, кућа Светозара Марковића, зграда Округног суда и начелства, и Собрашице – Лужнице. У оквиру културних добара, посебно се издваја 5 просторних културно-историјских целина, међу којима посебно треба истаћи: *Спомен-парк „Крагујевачки октобар“* и *ПКИЦ Комплекс Војно-техничког завода у Крагујевцу*, као културна добра од изузетног значаја. Комплекс Војно-техничког завода посебно је занимљив и значајан за Град Крагујевац последњих година, јер је мапиран као комплекс са великим потенцијалом за развој културних индустрија у Крагујевцу.

Крагујевац је последњих година профилисао своју мапу **културних манифестација** и програма, који чине део његовог културног идентитета. Године 2019. Савет мрежа установа културе предложио је 25 традиционалних манифестација, својим статусом у друштву, постигнутим квалитетом, професионалном организацијом, оценама у стручној јавности, одзивом публике, као и самим значајем за позиционирање Крагујевца на културној мапи Србије могу бити носиоци развоја културе у Крагујевцу и целом региону који ка њему гравитира. На мапи

сталних манифестација, својом бројношћу, интернационалним карактером и широком препознатљивошћу, посебно се издвајају:

- **Дан Града Крагујевца**, који се традиционално сваке године одржава 6. маја. Састоји се од великог броја културних програма – концерата на трговима, концерата класичне музике, изложби, дечјег карневала, као и других пратећих пригодних програма са нагласком на историју Крагујевца и његову улогу у стварању модерне српске државе, односно прву престоницу модерне Србије;
- **Велики школски час**, који се одржава сваког 21. октобра, у спомен жртвама Другог светског рата стрељаним у Крагујевцу 1941. године;
- **Међународни салон антиратне карикатуре**, такође традиционална манифестација настала у циљу обележавања пијетета према жртвама Другог светског рата, стрељаним у Крагујевцу 21. октобра 1941. године;
- **„ЈоакимФест”** је манифестација која као фестивал савременог, модерног, друштвено, естетски и поетички референтног позоришта, има евро-регионални концепт и темељи се на избору представа које су у пуном сагласју са модерним извођачким позоришним праксама;
- **Међународни луткарски фестивал “Златна искра”** намењен, одржава се сваке године у мају месецу на сценама Позоришта за децу и Књажевско-српског театра од 1999.г.
- **Традиционалне камерне музичке свечаности “Октобру хододарје – ОКТОХ”**, посвећене крагујевачком октобру, одржавају се током овог месеца од 1975. г. у Музеју “21.октобар”, салама Прве и Друге крагујевачке гимназије.
- **Међународни фестивал камерних хорова и вокалних ансамбала „Концепти”** је манифестација основана 1995. године, одржава се бијенално и једини је хорски фестивал који од хорова захтева програмски концепт. Фестивал је и део уметничке асоцијације Европа за фестивале, фестивали за Европу (ЕФФЕ);
- **Интернационални фестивал уметника хармонике** је манифестација која се одржава скоро три деценије и традиционално окупља најбоље извођаче из целог света. На њему учествују победници највећих светских такмичења, те се на овај начин љубитељима ове музике највећа достигнућа у свету уметности у хармоници чине доступним, што је и један од разлога успешности познате крагујевачке школе хармонике у свету;
- **„Арсенал фест”** је манифестација која као један од највећих домаћих музичких фестивала окупља више хиљада љубитеља рок, поп и алтернативне музике из земље и иностранства. Један је од најпрепознатљивијих крагујевачких и шумадијских брендова, а на њему наступају познати музичари из целог света;
- **„Интернационални џез фестивал”** је манифестација међународног карактера која постоји већ 20 година, са одржаних преко 120 концерата;
- **„Фоторама”** је међународни фестивал уметничке фотографије чији програм обухвата сва подручја уметничке фотографије, а укључује и међународни фото-конкурс за учеснике из целог света.
- **“Међународно бијенале уметности ‘АРтиЈА, радови на папиру и од папира”** одржава се сваке друге године и окупља бројне ликовне уметнике из земље и иностранства.
- **Интернационални фестивал камерне музике “Convivium Musicum”** одржава се сваке године у септембру месецу са циљем промовисања културе и класичне музике, као и афирмације младих уметника. Прво издање фестивала било је 2014.г.

Важно је истаћи да поред установа културе, Крагујевац има развијену и мрежу организација цивилног друштва, које делују у области културе, а које су организатори неких од горепомнутих манифестација. Међу овим организацијама налазе се: удружење грађана

„Арсенал фест“, Арт кварт, Фото клуб „Аполо“, *Convivium Musicum*, НВО „Миленијум“, Удружење грађана Опера Нова Крагујевац.

3.2 Постојеће стање у области међународне сарадње града

3.2.1 Билатерална сарадња

У Републици Србији међународна сарадња градова и општина, па и билатерална сарадња као вид међународне сарадње прописана је Уставом Републике Србије („Службени гласник РС”, бр. 98/06) као и Законом о локалној самоуправи („Службени гласник РС”, бр. 129/07, 83/14, 101/16, 47/18 и 111/21). Чланом 181. Устава је прописано да јединице локалне самоуправе (градови и општине) сарађују са јединицама локалних самоуправа других држава, у оквиру спољне политике Републике Србије, уз поштовање територијалног јединства и правног поретка Републике Србије. Такође, чланом 13. ставом 2. и 3. је прописано да јединице локалне самоуправе (градови и општине) могу сарађивати са јединицама локалне самоуправе других држава, у оквиру утврђене политике Републике Србије, уз поштовање територијалног јединства и правног поретка Републике Србије, у складу са Уставом и законом. Одлуку о успостављању сарадње, односно закључењу споразума о сарадњи, доноси скупштина јединице локалне самоуправе, уз сагласност Владе Републике Србије.

У случају успостављања билатералне сарадње града Крагујевца, неопходно је да скупштина града донесе одлуку о успостављању сарадње са градовима и општинама других држава, на коју уз већ прописан поступак Влада даје сагласност.

Билатерална сарадња подразумева активности и односе између две општине/града две земље или општине/града једне земље и других правних лица друге земље, у сврху решавања сличних проблема, постизања заједничких циљева, размене искуства, експерата. Другим речима, она се може одвијати кроз успостављање сарадње Града Крагујевца са градовима и општинама из других земаља, али и са другим правним лицима из иностранства са којима је идентификован заједнички интерес за успостављање сарадње.

Билатерална сарадња Града Крагујевца је основни вид међународне сарадње и одвија се кроз формални облик као што су споразуми о сарадњи са градовима и општинама из иностранства (енгл. *twinning*, „братимљење”). Међутим, билатерална сарадња се може одвијати и у тзв. неформалним облицима, као што су билатерални сусрети градоначелника или других функционера града на различитим међународним скуповима, кроз рамену искуства, знања и добре праксе на различите неформалне начине као што су консултације руководиоца и запослених са колегама из других градова и општина из иностранства или кроз видове студијских посета и сл.

Град Крагујевац је у периоду од 1967. године када је потписан први споразум о сарадњи са градом Сиреном – Француска, до 2020. године потписао укупно 27 споразума о сарадњи, од којих је 11 неактивно. Тако је у наведеном периоду Град Крагујевац потписао по један споразум о сарадњи са 14 земаља. То су Француска, Белорусија, Турска, Чешка, Румунија, Словачка, Северна Македонија, Грчка, Северна Кореја, Израел, Палестина, Црна Гора, Русија и САД. По два споразума о сарадњи су потписани са укупно пет земаља, то су: Хрватска, Пољска,

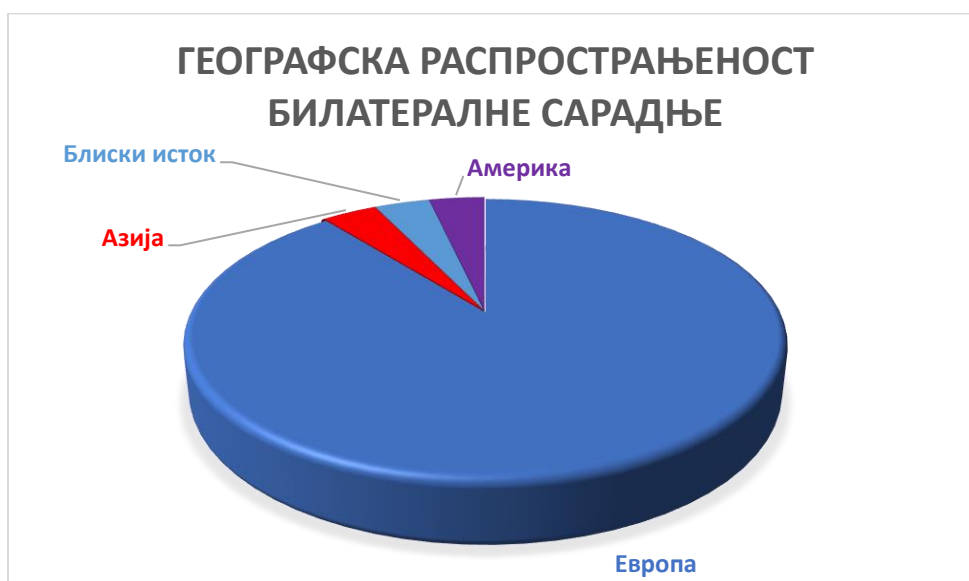
Италија, Немачка и Кина. Са Босном и Херцеговином су укупно потписана 3 споразума о сарадњи.

Табела 1. Број потписаних споразума о сарадњи по земљама

Француска, Белорусија, Румунија, Словачка, Северна Македонија, Северна Кореја, Израел, САД, Русија, Црна Гора, Палестина, Грчка, Чешка и Турска	1
Хрватска, Пољска, Италија, Немачка и Кина	2
Босна и Херцеговина	3

Са географске тачке гледишта, Град Крагујевац је највећи број билатералних споразума о сарадњи потписао са европским градовима и општинама. Међутим, потписивани су и споразуми о сарадњи са градовима и општинама изван европског континента. Тако је, на пример, потписан један споразум са градом Спрингфилдом у САД, два споразума са градовима са Блиског истока, Бат Јам из Израела, Јерихон из Палестине, Нингбо и Сијан из Кине и Синчон из Северне Кореје.

Приказ 1. Географски приказ распрострањености споразума о сарадњи

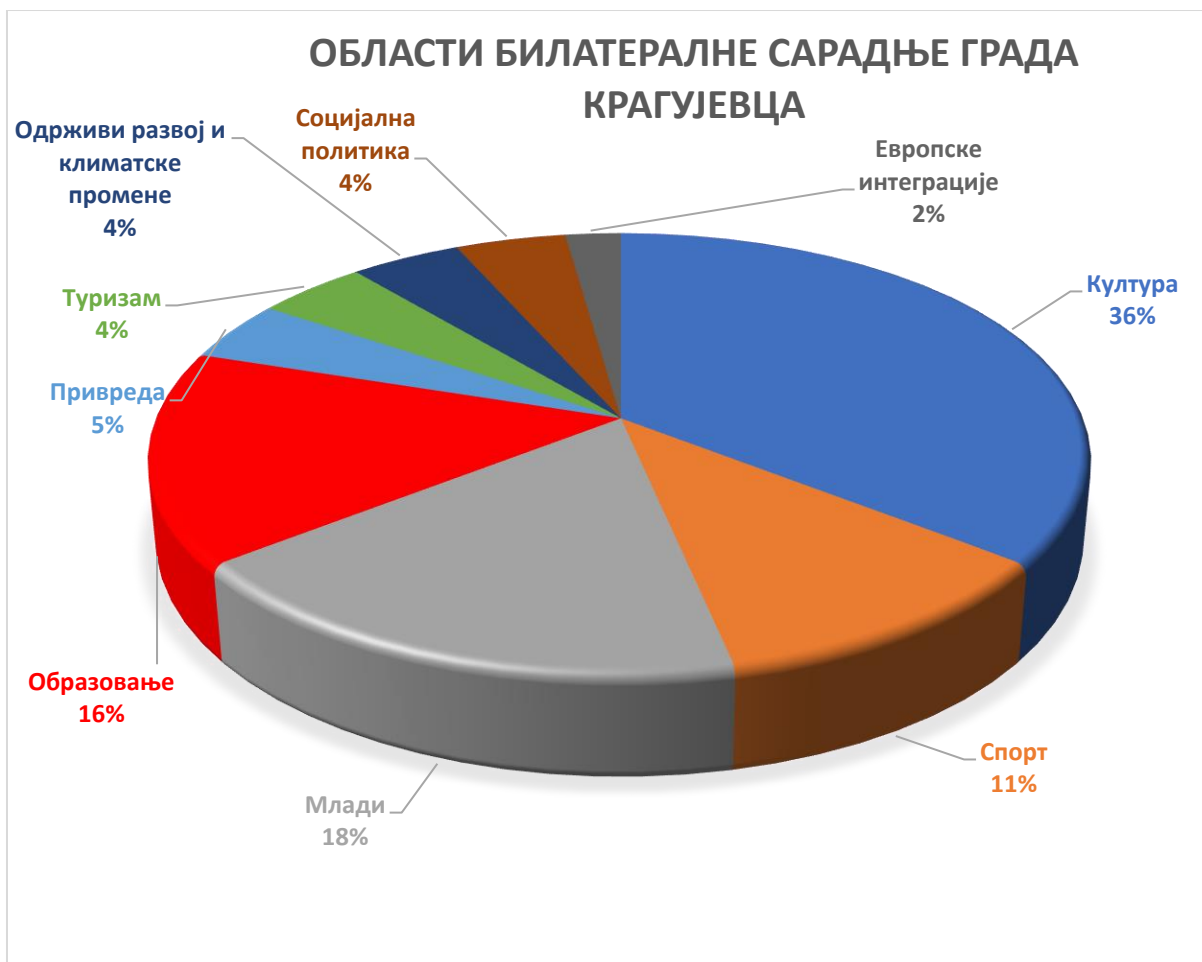

Имајући у виду да је Град Крагујевац европски град, географски смештен у централној Србији у региону Шумадије и Западне Србије, природно је да приоритети у успостављању билатералне сарадње буду усмерени ка европским градовима и општинама.

Најчешће области билатералне сарадње Града Крагујевца су:

Табела 2.

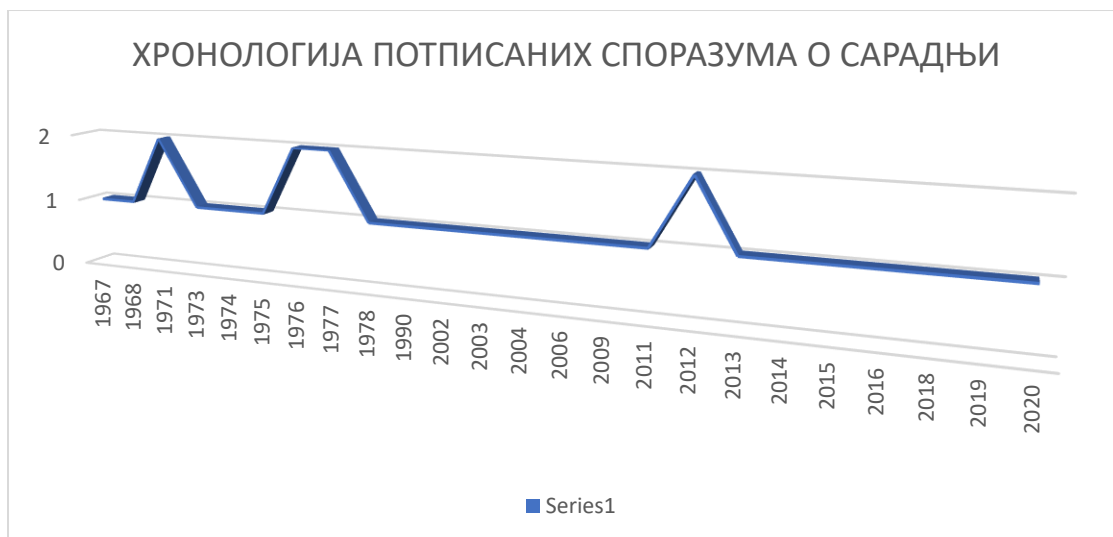
Р.б.	Области сарадње	Град/општина – број споразума
1.	Култура	Сирен, Бигдошћ, Питешти, Тренчин, Карара, Фоча, Бјелско-Бјала, Инголштат, Охрид Ређо Емилија, Бар, Јерихон, Стари град – Сарајево, Сијан, Бакчилар – Истанбул – 13 споразума
2.	Спорт	Сплит, Мостар, Ређо Емилија, Смоленск, Сијан – 5 споразума
3.	Млади	Сирен, Бигдошћ, Питешти, Инголштат, Ређо Емилија, Бар, Сијан – 5 споразума
4.	Образовање	Питешти, Карара, Инголштат, Ређо Емилија, Смоленск, Бар, Јерихон – 4 споразума
5.	Привреда	Сирен, Фоча – 2 споразума
6.	Туризам	Сијан, Бакчилар – Истанбул – 2 споразума
7.	Одрживи развој и климатске промене	Сирен, Инголштат – 2 споразума
8.	Социјална политика	Сирен, Ређо Емилија – 2 споразума
9.	Европске интеграције	Сирен – 1 споразум

Култура као област сарадње подстиче развој културног и уметничког стваралаштва, омогућава размену искустава у заштити, очувању, валоризацији и презентацији културне баштине, доприноси развоју креативних индустрија, остваривању јавног интереса у култури, изградњи и одржавању објеката културе, подстицању рада струковних удружења из области културе итд. Култура превазилази све баријере као што су језичке, културне, образовне, религијске и сл.

Зато је **култура** као област билатералне сарадње Града Крагујевца најчешће заступљена у споразумима о сарадњи. Скоро половина потписаних споразума о сарадњи, укупно 13 у периоду 1967–2020. године тиче се развоја културне сарадње Града Крагујевца са другим градовима и општинама из иностранства. Одмах иза области културе, по бројности споразума следи област **млади** са укупно 5 потписаних споразума, затим следи област **образовање** са 4 и **спорт** са 5 потписаних споразума. Остале области сарадње покривене су са по 2 или 1 споразумом.

Хронологија потписаних споразума о сарадњи Града Крагујевца

У сагледавању укупне хронологије билатералне сарадње Града Крагујевца уочава се да је у периоду од 1967. године, па све до 1978. године закључиван је по један евентуално два споразума о сарадњи годишње. Значајна стагнација у билатералној сарадњи бележи се током 90-их година прошлог века. Наиме у периоду од 1990. године па све до 2002. године није било формалне међународне, билатералне сарадње Града Крагујевца са општинама и градовима других држава. Овај период карактерише распад бивше СФРЈ, период грађанског рата на просторима бивше Југославије, као и доба економских санкција. Бројни споразуми о сарадњи који су закључени са градовима и општинама бивших југословенских република, али и са градовима и општинама других држава постали су неактивни због горенаведене ситуације.

У периоду после 2002. године уочава се тенденција обнављања сарадње Града Крагујевца са градовима и општинама бивше Југославије. Међутим, ни овај период све до 2020. године не карактерише посебно интензивирање билатералне сарадње града са другим градовима и општинама из иностранства. Тако у поменутом периоду бележимо по један, до два споразума годишње са паузама од по неколико година. На пример у периоду од 2006. до 2009. године није био потписан ни један споразум о сарадњи.

Као што је претходно поменуто, од укупно 27 споразума о сарадњи констатовали смо да је 11 споразума неактивно. Разлог неактивности можемо тражити у различитим геополитичким променама, као што је горепоменуто распад бивше Југославије, такође разлоге можемо тражити и у различитим политичким променама, као што су промене режима, приоритета сарадње и др. Међутим, важно је нагласити да је у предстојећем интензивирању међународне билатералне сарадње Града Крагујевца потребно сагледати све постојеће споразуме о сарадњи у смислу даљег поспешивања и интензивирања билатералне сарадње на већ покривеним областима, али и кроз даље проширење области сарадње, водећи рачуна о заједничким интересима и потребама. Такође, потребно је сагледати споразуме који су већ низ година неактивни у смислу постојања потребе за њиховом обновом, али и у стратешком сагледавању развоја билатералне сарадње града Крагујевца у наредном периоду.

3.2.2 Мултилатерална сарадња

Мултилатерална сарадња подразумева организовану сарадњу између три или више градова и општина различитих земаља која се одвија на неколико начина:

- Кроз формално представљање и учешће града или општине у раду међународних и регионалних међувладиних организација и институција (попут учешћа у раду одређених тела Савета Европе), у саставу националне делегације, ради креирања политике или циљева, односно ради реализације (назива се сталном и одвија се по правилима и процедурама ових организација). Именовање захтева сагласност националних органа, иако је предлагач обично национална асоцијација локалних самоуправа. Регулисана је међународним споразумима о чланству Р Србије у овим организацијама;
- Кроз учешће у раду формалних и неформалних мрежа и невладиних организација и асоцијација, такође у циљу креирања или реализације политике (Савет европских општина и региона), али не у саставу званичне државне делегације. Обично се град или општина у рад ових организација укључују самостално или путем своје асоцијације (СКГО). Регулисана је одлукама СКГО о чланству или сопственим одлукама;
- Кроз учешће на међународним конференцијама и самитима, где се дебатује о различитим темама, ради заједно у одређеним групама или пленумима. Овде је учешће привремено, јер је тематски и временски ограничено и одвија се сходно процедури и правилима која се доносе за сваки скуп посебно;
- Кроз примену норми међународног права и то: кроз учешће у мултилатералним споразумима заснованим на међународном праву или кроз директну примену међународног права, независно од државе.

УЧЕШЋЕ У РАДУ МЕЂУНАРОДНИХ ОРГАНИЗАЦИЈА ФОРМАЛНИХ И НЕФОРМАЛНИХ

Град Крагујевац има развијено учешће у раду међународних-европских организација, као институционализованих облика међународне сарадње, где представља и заступа интересе градова и општина Р Србије. Неке од ових организација су глобалне или опште, док су друге усмерене на конкретне теме, попут климе, мира, итд.

Табела 1 – преглед учешћа града Крагујевца у међународним организацијама

Организација	Статус	Година	Активности
КОНГРЕС ЛОКАЛНИХ И РЕГИОНАЛНИХ ВЛАСТИ	активан	2007	- Члан делегације Р Србије, на предлог СКГО
Веће локалних власти / Комитет за мониторинг/политичка група Европске народне партије		2012	- учешће у раду 2 пленарна заседања годишње, на састанцима Комитета и политичких група
Алијанса за инклузију Рома			- Члан

САВЕТ ОПШТИНА И РЕГИОНА ЕВРОПЕ (CEMR) Политички комитет	активан	2021.	- Члан делегације СКГО-а - учешће на састанцима Политичког комитета
МЕЂУНАРОДНА АСОЦИЈАЦИЈА ГРАДОВА ВЕСНИКА МИРА	активан	1987. године град весника мира	- Чланство у Извршном одбору и Генералној скупштини - Учешће на Форуму „Дијалог на Волги: Мир и разумевање у 21. веку”
АСОЦИЈАЦИЈА АГЕНЦИЈА ЗА ЛОКАЛНУ ДЕМОКРАТИЈУ (ALDA)	неактиван	1992. године	- Реализовани програми за младе, заштиту животне средине, локални економски развој - Представник Града учествовао у раду Генералне скупштине, Управног одбора, и на међународним скуповима
УЈЕДИЊЕНИ ГРАДОВИ И ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ – Азија и Пацифик (UCLG ASPAC) Туристички комитет	предложено чланство Писмо о намерама за место потпредседника Туристичког комитета	2021. године	Унапредити размену и сарадњу: - редовно одржавање састанака Конгреса, - поставити платформу за размену и сарадњу, - заједничко спровођење различитих промотивних активности у области културног туризма са градовима члановима - Програм обуке за међународне таленте. Сви чланови оснивачи Туристичког комитета имаће приоритет када се пријављују за програм

Специфичност града Крагујевца јесте и постојање **представника града и Шумадијског округа у Бриселу од 2010. године**. Крагујевац је први град наше земље који је добио своје представништво у Бриселу. Канцеларија је отворена у просторијама Савета Јужно-моравског региона Чешке које су уступљене бесплатно, у оквиру сарадње са Шумадијом. Представник

Крагујевца у Бриселу, иначе, имао је задатак да важне пројекте свог града приближи европским партнерима и да помогне привлачењу инвеститора. 2013. канцеларија је затворена, услед нерешеног статусног питања представника града у Белгији, као и недовољно ефикасне комуникације са локалном администрацијом.

УЧЕШЋЕ У МЕЂУНАРОДНИМ СКУПОВИМА

Град Крагујевац је учествовао или организовао и низ међународних скупова у оквиру рада ових организација:

Крагујевац је члан Конгреса локалних и регионалних власти од 2007. године, у оквиру Делегације Р Србије, где делује у раду Већа локалних власти. Од тада до данас, Крагујевац је организовао неколико важних скупова:

1. Промоција Крагујевца на Пленарној сесији посвећеној обележавању 60 година Конгреса – октобар 2009. год.

Крагујевачка делегација представила је развојне потенцијале града након обнове аутомобилске индустрије, пројекте из области социјалне и здравствене заштите, као и пројекте из области безбедности. Крагујевац је био први град из Југоисточне Европе који је добио прилику да се представи пред Саветом Европе. У делегацији града Крагујевца био је и музичар Бора Дугић, који је одржао концерт етно-музике.

2. Састанак Институционалног комитета Конгреса у Крагујевцу – јул 2010. године. Том приликом, генерални секретар Конгреса Андреас Кифер је у телеграму захвалности истакао: „Тиме сте показали да је Србија, а поготову град Крагујевац, више него равноправан учесник у догађајима на европској сцени, што вам, искрено верујем, отвара веома добру перспективу у будућем интегративном процесу“;

3. Награда Савета Европе за најуспешније програме у инклузији Рома додељена је Крагујевцу 21. октобра 2015. у Стразбуру, током 29. заседања Конгреса локалних и регионалних власти Савета Европе. На конкурс који је организовао Секретаријат Конгреса, Град Крагујевац и италијанска регија Ређо Емилија освојили су друго место, иза Гента из Белгије, док је Мадрид са својим пројектом био на трећем месту. Град Крагујевац и Образовно-културна заједница Рома „Романипен“ били су партнери на пројекту „Снажни од почетка – дајмо им крила“, чији је носилац Центар за интерактивну педагогију регије Ређо Емилија. Пројекат се бави унапређењем родитељских вештина и кућног окружења за учење и развој, а један од циљева пројекта је подршка ромским родитељима и другим члановима породице да успешније остваре своје улоге. Конгрес локалних и регионалних власти Савета Европе, у оквиру кампање „Доста“, сваке друге године додељује награде градовима и општинама који су имплементирали креативне иновације за ефикаснију и дугорочнију интеграцију Рома.

У оквиру деловања Комитета региона ЕУ, Крагујевац је узео учешће или организовао бројне манифестације.

У оквиру учешћа на манифестацији **Европска недеља градова и региона** (некада Отворени дани) која се традиционално обележава у Бриселу сваког октобра у организацији Комитета региона ЕУ, Крагујевац је организовао:

- презентацију културних, образовних, туристичких и економских потенцијала грађанима ЕУ у мају 2011. на *Festival of Europe – Open Day* поводом Дана Европе,
- локални догађај у Крагујевцу „Европа у мом региону: Јадранско-јонски макрорегион“ и семинар: ППП, најбоље праксе, септембар 2011,
- у оквиру Делегације Шумадије и Поморавља, представници Крагујевца су учествовали у 12. издању Отворени дани у Бриселу,
- у оквиру Делегације Шумадије и Поморавља, представници Крагујевца су учествовали 2015. године на радионици „Јадранско-јонски макрорегион за послове и раст“ на којој је био велики број представника са територија обухваћених конзорцијумом, као и из ЕУ администрације и 2 билатерална састанка.

У мају 2011. састанак Радне групе за Западни Балкан са Комитетом региона ЕУ организован је у Крагујевцу. Осим чланова Радне групе из Велике Британије, Француске, Италије, Белгије и Бугарске, састанку су присуствовали и представници 24 локалне самоуправе из целе Србије, Сталне конференције градова и општина, Извршног већа Војводине и канцеларије Националног савета за децентрализацију. Радна група за западни Балкан, била је тело Европске уније, углавном делује на нивоу експерата држава чланица, али се састаје и на политичком нивоу, са задатком да прати стање и даје предлоге како ЕУ да се постави према региону Западног Балкана. Тема скупа су били напори Србије у процесу децентрализације и превазилажење регионалних разлика у процесу ЕУ интеграција.

УЧЕШЋЕ У МЕЂУНАРОДНИМ СПОРАЗУМИМА

Град Крагујевац потписао је 2017. год. У Београду **Пакт против сексуалног злостављања деце**, чији је циљ ширење свести о том проблему и ефикасније деловање локалних самоуправа. Циљ потписаног документа је и подстицање услуга које ће бити намењене ефикаснијој заштити деце и спречавању сексуалног насиља.

Пакт је потписан у оквиру заседања Комитета за текуће послове Конгреса локалних и регионалних власт Савета Европе и као део кампање „Једно од петоро“.

У тексту Пакта наводи се да на овај начин Крагујевац приступа Пакту градова и региона и тако потврђује да ће подизати свест грађана о сексуалном искоришћавању и злоупотреби деце и да ће подстицати успостављање услуга намењених заштити деце и спречавању сексуалног насиља.

3.3 СВОТ анализа

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
<ul style="list-style-type: none"> • Богата сарадња у билатерали • Историјат међународне сарадње • Богато историјско-културно наслеђе • Развијена привреда, посебно машинска, прерађивачка индустрија, ИТ сектор у експанзији • Географски положај – центар региона • Центри изврсности • Дата центар Републике Србије • Универзитет 	<ul style="list-style-type: none"> • Недовољна видљивост међународне сарадње међу доносиоцима одлука и недогољна свест о могућности и перспективама међународне сарадње • Недовољно искоришћени ресурси и могућности за развој међународне сарадње • Одсуство Крагујевца у прекограничним програмима и Дунавском програму • Нисмо регија у административном смислу • Недогољни интерни капацитети за

<ul style="list-style-type: none"> • Добра саобраћајна повезаност – важни инфраструктурни, капитални пројекти • „Арсенал фест“ • Отвореност и гостољубивост грађана • Ресурси за развој сеоског туризма 	<p>међународну сарадњу</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ограничени финансијски ресурси • Непостојање континуитета у имплементацији јавних политика • Недовољно разумевање националне власти за предлоге са локала
<p>ШАНСЕ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Подстицајне мере Р Србије • Потенцијали за развој у више области (МСП, иновације, индустрија, грађевинарство, култура, креативне индустрије) • Гружански коридор • Процес приступања и чланство Србије у ЕУ • Мирољубива спољна политика • Зелена економија • Повезивања на регионалном нивоу • Постојање међународних организација и могућности за чланство у њима • Подршка СКГО у процесу развоја међународне сарадње • Интересовање људи из других региона за туристичке посете Крагујевцу • Програм Креативна Европа 	<p>ПРЕТЊЕ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Национални законодавни оквир који ограничава реализацију одређених активности • Сложене бирократске и административне процедуре • Ковид 19 • Климатске промене • Предрасуде о нама споља • Политичка нестабилност • Недостатак релевантних јавних политика на националном нивоу, из којих би произиласиле локалне политике

3.4 Приоритетне области међународне сарадње

3.4.1 Културно-историјско и индустријско наслеђе

Крагујевац има богато културно-историјско и индустријско наслеђе, које не само да треба чувати, већ има и огроман потенцијал за развој креативних индустрија и развој града уопште. Као некадашња престоница у којој су основане прве образовне установе, установе културе и индустријски комплекси по узору на европске архитектонске највише стандарде, град се суочава са изазовима очувања објеката културе и валоризације културног наслеђа. Један од приоритетних циљева Плана развоја Града Крагујевца за период 2021–2031. је *Створити препознатљив културни идентитет града.*

Као што је већ описано у поглављу о култури, Крагујевац поседује значајне ресурсе, снаге и потенцијале на којима може базирати међународну сарадњу у области културе. Кључне снаге су: а) 12 постојећих установа културе, б) музеји, позоришта, галерије, в) 49 културних добара, од којих 5 од изузетног значаја, значајне културно-историјске целине (Спомен-парк „Крагујевачки октобар“ , Комплекс Војно-техничког завода у Крагујевцу – Кнежев арсенал), г) богата мапа културних манифестација и програма, д) сама историја града Крагујевца (прва престоница модерне Србије, у којој је донет први модеран устав Србије), те њ) значајно индустријско наслеђе, које се везује за покретање прве Тополивнице, највеће компаније у области прерађивачке индустрије у Србији, у 19. веку.

Кнежев арсенал је јединствени војно индустријски и архитектонски комплекс у Србији и Европи. Ова својеврсна амбијентална целина састоји се од фабричких зграда и радионица, са

краја 19. и почетка 20. века. Спомен-парк „Крагујевачки октобар“ је меморијални комплекс посвећен жртвама фашизма у Другом светском рату (стрељаним грађанима Крагујевца 19., 20. и 21. октобра 1941. године).

Спомен-парк се простире на површини од 352 ha. У оквиру њега налазе се музеј „21. октобар“, уметнички обликовани споменици посвећени жртвама, од којих је најзначајнији споменик стрељаним ђацима и професорима, као и споменици страдалима у Првом светском рату, балканским и другим ратовима на подручју Крагујевца.

Културна добра и значајне културно-историјске целине, попут Кнежевог арсенала, представљају потенцијал и као локације за филмску продукцију.

Једна од важних снага Крагујевца за област културе је и развијена међународна билатерална сарадња Крагујевца. Наиме, Крагујевац је град у Србији са највећим бројем партнерстава са иностраним градовима. Код већине градова партнера постоји добра воља за сарадњу у области културе, како кроз размену културних програма, од традиционалних (фолклор и изворно стваралаштво) до савремених (књижевно, позоришно, ликовно и музичко стваралаштво), тако и на пољу копродукцијске делатности. Важан канал међународне културне сарадње одвија се и преко програма културних центара или амбасада страних земаља у Србији, и то превасходно преко установа културе и организација цивилног друштва, као организатора и носилаца датих програма у граду. Досадашња искуства у овој области довела су до солидних резултата и допринела афирмацији крагујевачких културних потенцијала и стваралаца у иностранству, и обогатила програмску понуду нашој публици.

Сегмент културних манифестација и програма из области културе представља значајан потенцијал и има могућност даљег развоја кроз међународну размену. За Град Крагујевац изузетно је значајно да своје културне програме редовно развија и осавременује, пратећи светске трендове, остварујући међународну размену и стварајући прилике за транснационалне пројекте из области културе, за промоцију нашег стваралаштва изван граница наше земље, али и промоцију културних достигнућа других земаља у нашој заједници.

Анализа проблема указује да је један од највећих изазова у области културе велики број старих, девастираних, неконзервираних објеката културе, који су препуштени зубу времена и пропадању, који захтевају ревитализацију и одговарајућу заштиту. Иако спадају у културна добра, средства потребна за њихову реконструкцију и конзервацију превазилазе тренутне могућности локалног буџета. Иако спадају у културна добра, град не располаже довољним средствима која би определио за реконструкцију и конзервацију значајних културних добара. Међу њима, посебно се издваја културно-просторна целина Кнежев арсенал са комплексом старих и оронулих фабричких зграда и радионица са краја 19. и почетка 20. века. У овој јединственој културно-историјској амбијенталној целини од свог оснивања одржава се међународни музички фестивал „Арсенал фест“. Комплекс се налази у власништву Града Крагујевца и у њему Град препознаје огроман потенцијал за развој новог културног средишта града, у коме ће се развијати креативне и индустрије забаве, средиште које ће окупљати, како домаћу, тако и интернационалну публику и као такво доприносити развоју туризма и локалном друштвено-економском развоју заједнице. Године 2022. Град Крагујевац је расписао међународни конкурс за урбанистичко-архитектонско решење уређења комплекса Кнежев арсенал. Циљ конкурса је урбана обнова и рехабилитација ове просторне културно-историјске целине од изузетног значаја. Од осталих изазова издвајају се: неадекватан простор Народне библиотеке, мала и неодговарајућа позоришна дворана у Књажевско-српском театру и одсуство концертне дворане.

3.4.2 ИТ, металска и креативне индустрије

Град Крагујевац се сматра колевком индустријализације Србије. Током 18. века, у време владавине кнеза Милоша Обреновића, у Крагујевцу је основана Тополивница, што се сматра

зачетком индустријске производње у тадашњој Србији. Кроз историју, у Крагујевцу се развијала војна индустрија, а од средине 20. века је отпочела и производња аутомобила. Имајући све наведено у виду, металска индустрија има огромну традицију, акумулирано знање, искуство, као и значајне институционалне ресурсе, на којима треба даље базирати економски развој града.

Данас у металском сектору Крагујевца, у областима производње металних производа осим машина и уређаја, производње непоменутих машина и непоменуте опреме и производње моторних и шинских возила, приколица и полуприколица, послује укупно 145 привредних друштава и 268 предузетничких радњи. Од укупног броја активних привредних субјеката, око 60% су микро предузећа, 28% мала, 9% средња и 4% велика предузећа.

Аутомобилска индустрија је важно обележје и симбол Крагујевца, а њен успон и пад је имао велики утицај на развој металског сектора, привреде и целокупног живота Града. Фиат Цхруслер (*Fiat Chrysler*) Аутомобили Србија (*FCA*) је најважнији привредни субјект у ауто индустрији. Поред *FCA* у оквиру индустрије послује и више од 100 произвођача делова и компоненти од којих значајан део припада сектору МСП.

„Застава оружје”, са традицијом дугом преко 160 година и готово 2.500 запослених представља изузетно важан чинилац, како у металском сектору, тако и у свеукупном економском животу града.

У оквиру радне зоне Собовица – Лужнице налази се МИНД Парк, индустријски парк усмерен на компаније из железничке, аеро и високотехнолошке индустрије. Читав комплекс простире се на 160 ha и до 2020. године укупно је изграђено 50.387 m², од чега 35.288 m² производног простора, 15.099 m² канцеларијског простора и социјалног садржаја, као и 2.8 km интерних саобраћајница. Индустријски и пословни комплекс чине модерне зграде, а поред производног и канцеларијског простора садржи кантину, као и вртић за децу запослених, али и грађане Крагујевца. У наредном периоду планирана је изградња додатних производних хала, Научно-технолошког парка, аеродромске писте са свим пратећим објектима који обезбеђују несметано функционисање карго транспорта и железничке пруге. У каснијим фазама развоја у оквиру комплекса биће изграђен спортски терен, хотел, ресторан и поликлинички центар.

Како је Крагујевац индустријски град, као посебан, а врло значајан моменат у његовом развоју истиче се појава и долазак железничке индустрије. У оквиру радне зоне Собовица – Лужнице 2018. године је постављен камен темељац за изградњу индустријског парка тог типа. Новоосновани индустријски парк, под називом МИНД Парк, са свим својим садржајима посебно је значајан за развој Крагујевца, али и развој Србије те је од стране државе Србије препознат као пројекат од националног значаја. Развој железничке индустрије значајно доприноси диверсификацији, односно смањењу зависности од ауто индустрије. Поред тога, железничка индустрија отвара могућности за велики број нових инвестиција, нарочито у пост Ковид периоду када железничка индустрија бележи раст широм света. Предност железничке индустрије је и ацикличан тренд који се показао и у току пандемије, те присутност железничке индустрије иде у прилог стабилизацији развоја Крагујевца док је долазак нових инвеститора, великих глобалних компанија попут Сименс Мобилити (*Simens Mobility*), Шкода електрик (*Škoda Electric*) и потенцијално Штадлер (*Schtadler*), посебно значајан како са аспекта отварања нових радних места, тако и у индустрији примењених истраживања и развоја.

Поред поменутих компанија из аутомобилске, војне и индустрије шинских возила постоји још значајних компанија металског комплекса попут Вакер Нојсон (*Wacker Neuson*), Униор компонентс (*Unior Components*), Горење МДМ и други.

Град Крагујевац има на располагању две слободне зоне (ФАС и Шумадија), а располаже значајним, инфраструктурно опремљеним локалитетима погодним, како за гринфилд, тако и за

браунфилд инвестиције са највећом концентрацијом у радним зонама: „Радна зона Крагујевац и зона пословања“, Радна зона „Институт за страна жита радна зона Феникс“, Радна зона „Собовица 1“, Радна зона „Собовица – Лужнице“.

За разлику од металског сектора по којем је Крагујевац познат и у којем постоје традиција, искуство и квалификована и обучена радна снага, сектор ИКТ је услужна делатност у успону за коју је препознато да располаже потенцијалом за брзи раст. Сектор ИКТ је један од најбрже растућих сектора и највећих нето извозника у привреди Србије. Расположиви подаци указују да вредност ИТ извоза бележи константан раст из године у годину, као и да суфицит извоза ИТ услуга чини већину суфицита извоза услуга у националној привреди. Визија развоја Србије заснованог на иновацијама управо се темељи на потенцијалима ИКТ као најбрже растућег сектора.

У Крагујевцу постоји солидна концентрација ИТ компанија окупљених око ИКТ Кластера Централне Србије. У ИКТ сектору, односно у областима рачунарско програмирање, консултантске услуге и с тим повезаним делатностима и информационим услужним делатностима у привреди Крагујевца послује укупно 64 привредна друштва и 377 предузетничких радњи. Од укупног броја активних привредних друштава за које је податак о величини доступан, 66% су микро предузећа, 3% су мала предузећа и 1,7% су велика предузећа. За развој ИКТ сектора у Крагујевцу је значајно и оснивање државног Дата центра, које је узроковало и најављен долазак глобалног великана у ИТ индустрији ОРАКЛ (*Oracle*). Поред наведеног, шанса за развој и могуће усмерење локалних ИКТ компанија може бити и у правцу решења потребних компанијама из металског сектора, посебно компанијама из области производње шинских возила, концентрисаних у МИНД парку, где су најављена значајна улагања у истраживање и развој, као и оснивање Научно-технолошког парка, као везе између НИР институција и привреде као генератора иновације са једне и корисника иновативних решења са друге стране.

У Крагујевцу постоји и релативно развијена мрежа локалне пословне подршке. Поред Канцеларије за локални економски развој и Привредног савета, као сталног радног тела Градског већа, ту су: Регионална агенција за економски развој Шумадије и Поморавља, Бизнис иновациони центар Крагујевац, Развојни бизнис центар, Привредна комора Србије – регионална комора у Крагујевцу, СтартИТ центар, развојни центри и институти при Универзитету, Удружење предузетника и кластери – ИКТ кластер централне Србије и Грађевински кластер. Подршку економском развоју активно пружају и институције средњег и високог образовања, односно 8 средњих школа и Универзитет у чијем саставу су 11 факултета и 2 института.

Поред горенаведених снага и потенцијала, у Крагујевцу постоје и значајни изазови за развој металске, ИКТ и креативне индустрије попут: недовољно развијеног екосистема и потребног знања за развој ИКТ и креативних индустрија, недовољно развијене сарадње између НИР институција и привреде, мало старт-ап и зрелих компанија које пословање заснивају на развоју сопствених решења и производа уз више компанија које своје пословање заснивају на „аутсорсинг“ бизнис моделу, одсуство инструмената за финансирање старт-ап компанија. Потребно је радити на развоју екосистема и потребног знања за развој ИКТ и креативних индустрија, унапредити сарадњу између НИР институција и привреде, генерисати и подржати што више стартап и зрелих компанија које пословање заснивају на развоју сопствених решења и производа које додају значајно више вредности у односу на компаније које своје пословање заснивају на „аутсорсинг“ бизнис моделу, развити инструменте за финансирање стартап компанија.

Искоришћавање горенаведених снага и потенцијала, као и превазилажење идентификованих изазова може бити предмет међународне сарадње.

3.4.3 Иновације, образовање, истраживање и развој

Као универзитетски центар, Крагујевац је и научно-технолошки центар региона, са постојећом базом неопходном за развој нових технологија. С друге стране, растућа индустрија, долазак мултинационалних компанија, као и значајан сектор приватних малих и средњих предузећа, могу дати потребан импулс неопходан за изградњу ефикасних веза привреде и образовања у циљу општег друштвеног и економског развоја града.

Једну од база развоја одређеног броја кључних напредних технологија у наредном периоду у Крагујевцу представља и Центар изврности. Поред тога, у склопу Универзитета послује већи број центара у различитим научно-истраживачким областима. Улога локалне самоуправе је да подржи и промовише развој кључних напредних технологија и сарадњу привреде и образовања, од средње стручног до универзитетског нивоа, као и да развије модел сарадње између научно-истраживачких центара и привреде у циљу подизања конкурентности локалне економије и омогућавања привреди да запошљава квалификован кадар, без потребе додатног стручног оспособљавања. Међу приоритетним пројектима су Центри изврности Универзитета у Крагујевцу и Станови за младе научнике.

Водећи се принципом паметне специјализације, тј. развоја иновативне и на знању засноване економије, посебно битан аспект унапређења услова за одрживи привредни развој је подстицање сарадње између образовног система и привреде. Улога образовног система није само у формирању високообразованог кадра, већ и усаглашавање њихових знања и компетенција са потребама економског и шире друштвеног развоја.

Једна од шанси коју треба искористити кроз добре примере у учење на примерима добре праксе је најављено успостављање Научно-технолошког парка у Крагујевцу. Циљ изградње Научно-технолошког парка је повезивање крагујевачког Универзитета са привредом. Идеја је да се кроз Научно-технолошки парк на једном месту обједине наука и привреда, па је за локацију изабрана Собовица, где се налази „Мајнд група“ компаније Милановић, али и зато што се на том месту налазе и погони немачког Сименса (*Siemens*), а где ће се наћи и друге високо технолошке компаније из индустрије шинских возила, попут Шкода Електрик и потенцијално швајцарске елитне компаније Штадлер.

Од великог значаја је чињеница да је успостављена добра сарадња Универзитета са компанијама и привредом која ће, такође, учествовати у набавци опреме.

Изградња Научно-технолошког парка утицаће и на развој научно-истраживачког рада у области природних наука, машинства, електротехнике, хемијских анализа и осталих области које су везане за природне и техничко-технолошке науке.

Ипак, поред несумњивих потенцијала, научно-истраживачки рад и практична примена резултата истраживања су области који имају значајног простора за унапређење. Међународна сарадња, примери добре праксе и међународни пројекти могу значајно допринети у превазилажењу изазова, пре свега недовољне сарадње НИР институција и привреде, недовољне примене и комерцијализације научних достигнућа, обезбеђивања извора финансирања истраживачког рада кроз учешће у међународним, донаторским пројектима и сл.

3.4.4 Животна средина, одрживи развој и пољопривреда

Одрживи развој се најчешће доводи у везу са заштитом животне средине, односно настојањем да се забринутост за опстанак живог света на планети Земљи повеже са очувањем природних ресурса и бројним еколошким изазовима који стоје пред сваким друштвом, државом и човечанством у целини. Одрживи развој подразумева развој друштва који расположивим ресурсима задовољава људске потребе, не угрожавајући природне системе и животну средину, чиме се осигурава дугорочно постојање људског друштва и његовог окружења. Област пољопривреде блиско је повезана са одрживим развојем.

Град Крагујевац поред одређених ресурса и предуслова за примену концепта одрживог развоја, на жалост не може да се да се окарактерише као локална заједница која примењује поменуте принципе. Уколико се у најскорије време не почну поштовати принципи одрживог развоја, Крагујевац и околина теже да постану нехумана места, неадекватна за живот како људи, тако и за опстанак многих биљних и животињских врста.

Локална заједница је оптерећена бројним изазовима који у великој мери утичу на квалитет живота у Крагујевцу. Највећи проблеми се односе на:

- Неадекватан урбани развој града (преоптерећено градско језгро, недостатак паркинг места, нема бициклистичких стаза, релативно лоше стање зелених површина и дечијих игралишта...),
- Недовољно коришћење градског превоза,
- Загађење вода (неисправно постројење за пречишћавање воде, колектори, канализација),
- Загађење ваздуха (транзитни саобраћај, топлана на чврсто гориво, индивидуална ложишта),
- Недовољна енергетска ефикасност (нерационално трошење енергије, објекти нису енергетски ефикасни,
- Загађеност земљишта (несанитарна депонија, нерешено одношење смећа у селима, низак ниво свести грађана, недовољно се рециклира).

У Крагујевцу постоје институције које су одговорне за комуналне делатности и урбано планирање, попут: ЈКП „Шумадија“, Дирекције за урбанизам, Енергетике и сл. Такође, Управа Града Крагујевца и надлежне локалне институције активно раде на решавању горенаведених горућих проблема, те су веома значајни пројекти за квалитет живота у Крагујевцу у фази реализације, укључујући:

- Успостављање система за управљање отпадним водама, које укључује изградњу недостајуће канализационе мреже, колектора и постројења за пречишћавање,
- Изградњу северне обилазнице,
- Транзицију градске топлане са чврстог горива на земни гас,
- Изградњу нове, санитарне депоније.

Пољопривреда и рурални развоја поседују значајне ресурсе, потенцијале и погодности које могу позиционирати ову област као један од стубова развоја. Природне карактеристике Града Крагујевца (клима, рељеф, геолошки и педолошки састав земљишта) представљају одличан предуслов за развој пољопривредне производње. Пољопривредна површина заузима близу 63,83% територије Града. Рурално подручје у коме живи око 28.000 становника има огромне потенцијале у производњи и преради воћа по којој је и цела Шумадија препознатљива. У пољопривредној производњи доминира производња жита, затим следи крмно биље, а на трећем месту су воћарство и виноградарство.

Највећи проблем пољопривредних произвођача је отежан пласман пољопривредних производа услед непостојања прерадних и складишних капацитета (хладњача, сушара), који би омогућили сигуран пласман пољопривредних производа, стимулативну цену и сигурну наплату. Пољопривредна производња недовољно је конкурентна, услед уситњених поседа, застареле опреме и машина, одлива радне снаге и депопулације, недовољне специјализације за одређену врсту производа.

Међународна сарадња може у великој мери бити корисна за област животне средине, одрживог развоја и пољопривреде, пре свега у области примене добрих пракси и развоју нових решења у развоју урбане мобилности, јавног транспорта, СМАРТ сити (*Smart City*) концепта, решавању бројних еколошких и урбанистичких проблема, те развоју пољопривреде.

3.4.5 Туризам

Град Крагујевац располаже релевантним туристичким ресурсима и потенцијалима. Према стручним анализама Крагујевац има потенцијал да развија чак седам основних туристичких производа од девет, колико их је дефинисано националном стратегијом развоја туризма. Кључни ресурси и потенцијали Крагујевца у области туризма су: а) туристичка организација Крагујевац, б) мрежа хотелских смештајних капацитета и приватног смештаја, в) мрежа угоститељских објеката, г) мрежа туристичких агенција, д) планинарска удружења, њ) природни потенцијали – околне планине и брда: Жежељ, Бешњаја, Рудник, Гледићке планине, Шумаричко језеро, села у околини, маркиране пешачке стазе, виногради, е) „Арсенал фест“ – међународни музички, рок фестивал, који се традиционално одржава током лета и привлачи десетине хиљада посетилаца, ж) богато културно-историјско и индустријско наслеђе (Шумарице, Кнежев арсенал, Милошев венац...), з) манастири на територији Крагујевца.

Захваљујући наведеним ресурсима и потенцијалима, град има могућност за развој различитих врста туризма: манифестационог, туризма заснованог на културно-историјском наслеђу, викенд *city break* туризма, рекреативног, сеоског, ловног, верског, гастро и винског туризма. Додатне потенцијале за развој туризма у Крагујевцу представља близина Тополе, важног места на туристичкој мапи Шумадије, са богатим културно-историјским наслеђем и природним лепотама, кроз креирање и развој заједничких, обједињених туристичких понуда у перспективи. Град Крагујевац категорисан је на националном нивоу као туристичко место 2. категорије.

Од свих наведених ресурса и потенцијала може се изградити одржива и атрактивна туристичка понуда, а град Крагујевац сврстати на мапу правих „туристичких градова“ у Србији. Отуда је туризам и препознат у Плану развоја Града Крагујевца као перспективна грана привреде, која има развојни потенцијал. Потенцијал за међународну сарадњу у области туризма постоји, што потврђује и позив за приступање Туристичком комитету уједињених градова и локалних управа Азије и Пацифика, који је Крагујевац добио 2021. Планом развоја предвиђа се изградња Визиторског центра у Крагујевцу, који ће на једном месту обједињавати све релевантне информације и понуде за посетиоце.

Иако Град Крагујевац има богато културно-историјско и индустријско наслеђе, природне потенцијале, и ресурсе у облику смештајних и угоститељских капацитета, као добре предуслове за развој туризма и увећање прихода од туризма, постоје бројни изазови које је неопходно системски решавати. Поједини објекти и локације културног наслеђа захтевају валоризацију смислу њиховог потенцијала за одрживу туристичку активацију, ревитализацију и заштиту од даљег пропадања. Неколико локација има континуирану посету, али су неопходна значајна унапређења у презентацији, интерпретацији и развоју циљаних програма, као и у њиховој промоцији. Одређене локације захтевају одговарајуће планирање и значајне инвестиције у очување и ревитализацију, попут Кнежевог арсенала. Атракције културног наслеђа зависе од школских екскурзија и специфичних локалних посетилаца, па је потребно развити производе за шире циљне групе туриста. Генерално, аспекти за унапређење који су неопходни да би се у пуном капацитету искористили потенцијали за развој туризма су: повећање видљивости и интензивирање промоције Крагујевца на регионалним и међународним туристичким мапама, развој атрактивних, модерних туристичких садржаја, доступност и сигнализација, успостављање интерпретацијских локација, развој путне и комуналне инфраструктуре у селима, развој туристичке инфраструктуре за рекреативни туризам, те санирање дивљих депонија у природи. Међународна сарадња може бити значајан инструмент подршке развоју туризма у Крагујевцу, почев од промоције Крагујевца и његове туристичке понуде, преко размене искустава са другим градовима, трансфера знања и добрих пракси, до партнерских међународних пројеката кроз које се могу решавати горенаведени проблеми.

3.4.6 Добра управа

Град Крагујевац је четврти по величини град у Србији. Организација локалне самоуправе успостављена је у складу са Законом о локалној самоуправи, Статутом Града и другим законским актима и одлукама Скупштине. Органи Града су: Скупштина, Градоначелник, Градско веће и Градска управа. Скупштина има 87 одборника. Одборници се бирају на четири године. Градоначелник има заменика који га замењује у случају његове одсутности и спречености да обавља своју дужност. Ради пружања стручне помоћи у одређеним областима Градоначелник има своје помоћнике, којих може бити до пет.

За потребе вршења управних послова у оквиру права и дужности Града и одређених стручних и административно-техничких послова за потребе Скупштине, Градоначелника и Градског већа, образују се градске управе. Градском управом руководи начелник Градске управе. Град Крагујевац има 10 градских управа, и то: 1) ГУ за послове органа града, 2) ГУ за развој и инвестиције, 3) ГУ за комуналне послове, 4) ГУ за друштвене делатности, 5) ГУ за имовинске послове, урбанизам, изградњу и озакоњење, 6) Градска пореска управа, 7) Градска управа за финансије и јавне набавке, 8) ГУ за људске ресурсе и заједничке послове, 9) ГУ за инспекцијске послове и комуналну милицију и 10) ГУ за прописе. Остали органи града, у складу са посебним законима су: градско правобранилаштво, локални омбудсман, служба за интерну ревизију, служба за буџетску инспекцију, главни градски урбаниста и енергетски менаџер.

Од осталих ресурса, Град Крагујевац има 2 јавно-комунална предузећа, 4 јавна предузећа и 19 установа. ЈКП су: ЈКП „Шумадија Крагујевац“ у оквиру кога послују Чистоћа, Зеленило, Паркинг сервис, Градска гробља и Тржнице, и ЈКП „Водовод и канализација“. Јавна предузећа су: ЈП Урбанизам, ЈП Путеви, Јавно-стамбено предузеће Крагујевац и Градска агенција за саобраћај д. о. о. Установе су: Установа за децу „Нада Наумовић“, Установа за децу „Ђурђевдан“, Центар за развој услуга социјалне заштите „Кнегиња Љубица“, Народни музеј Крагујевац, Књажевско српски театар, Спомен-парк „Крагујевачки октобар“, „Дом омладине“ Крагујевац, Народна библиотека „Вук Караџић“, Центар за социјални рад Крагујевац, Позориште за децу „Крагујевац“, Историјски архив Шумадије, Завод за заштиту споменика културе Крагујевац, Градска туристичка организација „Крагујевац“, „Шумадија сајам“ д. о. о., Бизнис иновативни центар д. о. о., Спортско привредно друштво „Раднички“ д.о.о., Установа „Спортско рекреативни центар Младост“, Музички центар Крагујевац, Центар за неговање традиционалне културе Абрашевић, Установа културе Кораџи.

Као предности и снаге Града Крагујевца издвајају се: а) развијене и доступне Е-услуге за грађане Крагујевца (преко 500 Е-услуга доступно грађанима), б) Географски информациони систем (ГИС), в) апликација Е-КГ грађанин, г) основан градски Дата центар, за чување свих података града, Градских управа, свих јавних предузећа и установа. Дата центар ће омогућити формирање централног информационог система, што грађанима треба да омогући лакше и брже долажење до потребних градских услуга. Град континуирано тежи модернизацији и достизању свих параметара транспарентне, партиципативне и ефикасне управе. Планом развоја Града за период 2021–2031. планирају се следећи пројекти у области Јавне управе: Планирани пројекти су: а) портал за грађанску партиципацију, б) мобилна/веб апликација града, в) *call* центар, г) моб/веб апликација за пријаву проблема грађана, д) *Smart City* системи.

Коначно, важне предности Града у области Добре управе су и бројни међународни билатерални споразуми Града и партнерства са градовима из Европе и света, као и чланство у међународним организацијама.

Изазови са којима се Град суочава у области добре управе, и које треба решавати у наредном периоду тичу се: а) јачања сектора за међународну сарадњу Града, проширивањем кадровских капацитета и сталним унапређењем постојећих стручних капацитета. Тренутно послове међународне сарадње обављају један стручни сарадник и Помоћник Градоначелника задужен

за област међународне сарадње, што је недовољно имајући у виду потенцијалне међународне сарадње за развој града; б) даљег унапређења и јачања сарадње између сектора за међународну сарадњу и осталих ресурса Града, чему би проширивање кадровских капацитета сектора за међународну сарадњу у значајној мери допринело; г) осигурања пуне видљивости досадашњих резултата и бенефита међународне сарадње Града на нивоу читаве заједнице; те д) јачања препознавања потенцијала и важности послова међународне сарадње на нивоу Града.

3.4.7 Спорт

Спорт као област од посебног друштвеног интереса, у Граду се остварује кроз делимично финансирање спортиста и спортских организација из буџета Града.

Постоји Комисија за спорт као стално радно тело Градског већ како би у циљу развоја и унапређења спорта разматрала и предлагала Градском већу доношење одговарајућих аката којима се утврђује распоред и коришћење средстава у области спорта, суфинансирање активности спортских организација, клубова и појединаца у области спорта, финансирање и организовање школских спортских такмичења и суфинансирање манифестација од значаја за Град.

Градска управа за образовање, културу, информисање, спорт и омладину обавља нормативно-правне, финансијске и административне послове у области спорта и омладине и то:

- припрему програма развоја у области спорта и његово остваривање,
- изградњу, одржавање и коришћење спортских објеката,
- у оквиру оснивачких права над предузећима и организацијама у области физичке културе и спорта (ЈП Спортски центар „Младост“ Крагујевац) и обезбеђења њиховог функционисања,
- учешћа Града у организовању градског и међуопштинског нивоа школских спортских такмичења,
- обезбеђивање услова за повећање обухвата и квалитета рада са младим спортским талентима,
- организовање и одржавање спортских такмичења и манифестација од значаја за Град,
- доделе награда и признања у области спорта,
- обезбеђивања услова за рад спортских стручњака у спортским организацијама,
- финансирање делатности организација односно удружења у области спорта које је основао Град, као и других организација и удружења грађана у области спорта којима се доприноси задовољавању потреба грађана у области спорта на нивоу Града, као и развоју спорта на нивоу Града и друго.

Из средстава буџета Града делимично се финансира Спортско привредно друштво „Раднички“, Фудбалски савез града Крагујевца и поједини спортски клубови.

Оснивањем Стрелачког клуба 1881. године и ФК „Раднички“ 1923.године у Крагујевцу су постављени темељи Спортско друштва „Раднички“, које обухвата 19 спортских клубова у 16 спортских дисциплина. Од 19 клубова, 16 су мушки а 3 женска.

Од средстава која добија од Града Крагујевца, Фудбалски савез града Крагујевца плаћа трошкове суђења, котизације и чланарина за 54 сениорске екипе и 46 селекција млађих категорија које укупно обухватају 3.500 играча, 108 судија и 89 службених лица (48 делегата и 41 инструктор).

Град Крагујевац одобрава и једнократне помоћи спортским клубовима за успешније функционисање и такође издваја средства за финансирање спортског усавршавања 53 категорисаних спортиста и 10 спортских тренера.

Град финансира Градски савез школских спортских друштава Крагујевац. Школска такмичења се одржавају по плану и програму Републичког савеза за школски спорт и олимпијско васпитање који обухвата учешће у 11 спортова од којих се у Крагујевцу одржавају такмичења у следећим спортовима: стони тенис, стрељаштво, одбојка, кошарка, спортска гимнастика, мали фудбал, рукомет, атлетика и крос. У њима учествују 22 основне и 9 средњих школа. Такмичења се одржавају на школском, општинском, окружном, међуокружном и републичком нивоу. Прве Олимпијске игре ученика Републике Србије одржане су у Крагујевцу 1980. године.

Спортски објекти су изграђени у 20 школа (фискултурне сале, отворени терени) а у изградњи је и сала Друге крагујевачке гимназије. Фискултурне сале школе користе за извођење наставе и ваннаставних активности и за давање на коришћење спортским клубовима за обављање такмичарских активности.

Изградњом градских базена 1971. године и спортске хале „Језеро” 1978. године основано је ЈП Спортски центар „Младост” у циљу обезбеђивања ефикасне заштите и одржавања спортских објеката и пружања услуга у обављању спортско-такмичарских и рекреативних активности грађана и клубова. Предузеће одржава спортску халу „Језеро”, отворене базене, купалиште „Језеро”, фудбалски стадион „Чика Дача”, бокс салу и новосаграђену спортску халу у Великом парку.

Постоје и други отворени терени у оквиру месних заједница како градских тако и сеоских који доприносе омасовљењу и популаризацији спорта и рекреације као здравих стилова живота.

Поред значајних организационих и инфраструктурних ресурса, постоје значајни изазови и могућности за унапређење у области спорта. Потребно је додатно развити спортску инфраструктуру, локалне организационе капацитете, унапредити ниво компетентности стручног кадра за рад са млађим категоријама и професионалним спортистима, повећати број и квалитет међународних спортских манифестација.

Искоришћавање горенаведених снага и потенцијала, као и превазилажење идентификованих изазова може бити предмет међународне сарадње.

4. Визија

Крагујевац је 2030. године отворен, модеран, *Smart City* европски град. Центар је машинске, ИТ и креативне индустрије, са развијеном зеленом економијом, препознатљив по свом богатом културно-историјском и индустријском наслеђу. Град је са великим бројем зелених површина и атрактивном туристичком понудом. Привлачи велики број страних туриста и студената, који учествују у међународним програмима размена. Члан је најважнијих међународних и ЕУ организација, које се односе на сарадњу градова и региона, и одржава интензивну билатералну сарадњу са великим бројем градова широм света. Град је задовољних грађана, посвећен европским вредностима.

5. Приоритетни циљеви и мере по областима међународне сарадње

1. Културно-историјско и индустријско наслеђе

Жељене промене 2028.

Крагујевац је град очуваних и ревитализованих културно-историјских објеката, са богатом, савременом, културном понудом, препознатљив по свом креативно-културном дистрику Кнежевог арсенала, међународним културним манифестацијама и гостовањима најпрестижнијих светских и европских уметника који привлаче велики број посетилаца. У

филмској индустрији Крагујевац је препознатљив као филмски град и пожељно место за филмску продукцију.

Предложене мере у области међународне сарадње

- Размена искустава и добре праксе на пољу развоја креативно-културних активности, са градовима и општинама попут Тампере, Нант, Лођ, Барселона, Берлин, итд. – успостављање нових партнерстава, развој постојећих партнерстава, учлањење у међународне мреже (нпр. Међународна мрежа интеркултуралних градова, ЕРИХ мрежа за индустријско наслеђе),
- Развој сарадње са међународним/европским и регионалним мрежама и организацијама (нпр. Мрежа интеркултуралних градова, ЕРИХ мрежа за индустријско наслеђе),
- Проналажење партнера за аплицирање за међународне фондове у области културе и ревитализације културно-историјског и индустријског наслеђа (нпр. Програм Креативна Европа),
- Промоција културних потенцијала и манифестација на регионалном и европском нивоу и обележавање међународних и европских манифестација у Крагујевцу,
- Промоција могућности Крагујевца за филмску продукцију.

Назив мере: 1.1 Размена искустава и добре праксе на пољу развоја креативно-културних активности, са градовима и општинама попут Тампере, Нант, Лођ, Барселона, Берлин, итд. – успостављање нових партнерстава, развој постојећих партнерстава

Опис мере (шта подразумева / из чега се састоји, коме је намењена, зашто ти градови / међународне организације):

Комплекс Војно-техничког завода, јединствени комплекс те врсте на Балкану, проглашен је 2014. године за просторну целину од изузетног културно-историјског значаја, са највишим степеном заштите од стране државе. Популарни Кнежев арсенал који представља језгро комплекса, у складу са плановима Града Крагујевца постаће засебан „мали град”, центар креативних индустрија и индустрије 4.0, са угоститељским, образовним и културним садржајима, те адекватним јавним просторима намењеним уметницима, цивилном сектору и грађанству. Ревитализација комплекса ће значајно утицати на обогаћивање садржаја за грађане, унапређену социјалну кохезију, али и на атрактивност града у туристичком смислу. С обзиром на то да постоје градови који су прошли кроз процес урбане обнове и стављања у функцију старих индустријских објеката у виду креативно-културних дистрикта, успостављање партнерства у циљу прикупљања и примене искуства и примера добре праксе биће искоришћено за изналажење најбољих начина за ревитализацију Војно-техничког завода. Потенцијални градови партнери су Тампере, Нант, Лођ, Барселона, Берлин и сл. Размена искустава и добрих пракси ће такође бити усмерена на заустављање одласка и укључивање младог, креативног становништва у културни живот града кроз бољи културни менаџмент у складу са принципима циркуларне културе.

Показатељ учинка

Број градова са којима је успостављена размена

Жељена вредност на крају 2027.

3

Извор верификације

Извештај/споразум

Рок за реализацију:

2027. година

Извор финансирања:

Буџет Града Крагујевца, донаторска средства

Одговорна институција / организациона јединица:

Град Крагујевац – Управа за послове органа града и Управа за развој и инвестиције

Назив мере: 1.2 Развој сарадње са међународним/европским и регионалним мрежама и организацијама (нпр. Мрежа интеркултуралних градова, ЕРИХ мрежа за индустријско наслеђе ЕЦЛД мрежа)

Опис мере (шта подразумева / из чега се састоји, коме је намењена, зашто ти градови / међународне организације):

У циљу бољег позиционирања и промоција Града Крагујевца у области индустријског наслеђа и културе планирано је учлањење и активно учешће у оквиру релевантних одбора у оквиру међународних мрежа као што су нпр. Мрежа интеркултуралних градова, ЕРИХ мрежа за индустријско наслеђе, ЕЦЛД мрежа и сл. У оквиру мере је предвиђено пружање подршке локалним фестивалима и удружењима и укључивање у одговарајуће мреже и међународна удружења попут Удружења европских фестивала (*European Festivals Association*). Један од циљева чланстава у оваквим мрежама је такође проналажење партнера за учешће на међународним пројектима и привлачење средстава за уређење простора индустријског наслеђа.

Показатељ учинка	Жељена вредност на крају 2027.	Извор верификације
Број међународних организација / мрежа у чијем раду Град Крагујевац учествује	2	Приступница /споразум/декларација
Рок за реализацију: 2027. година		
Извор финансирања: СИДА, СКГО, буџет Града Крагујевца, друга донаторска средства		
Одговорна институција / организациона јединица: Град Крагујевац – Управа за послове органа града и Управа за развој и инвестиције		

Назив мере: 1.3 Проналажење партнера за аплицирање за међународне фондове у области културе и ревитализације културно-историјског и индустријског наслеђа (нпр. Програм Креативна Европа)

Опис мере (шта подразумева / из чега се састоји, коме је намењена, зашто ти градови / међународне организације):

Европски донаторски програми попут „Креативна Европа“, „АДРИОН“, УНЕСКО и сл. отварају значајне могућности да се кроз пројекте у сарадњи са међународним партнерима осмишљавају и развијају културни програми и садржаји. Мера подразумева идентификацију расположивих програма и фондова, идентификацију међународних партнера за пројектну сарадњу, заједничких развој пројектних идеја и аплицирање на расположиве фондове.

Показатељ учинка	Жељена вредност на крају 2027.	Извор верификације
Број партнерстава на међународним пројектима чији је Град Крагујевац део	5	Партнерски споразуми
Рок за реализацију: 2025. година		

Извор финансирања:

ЕУ фондови, буџет Града Крагујевца

Одговорна институција / организациона јединица:

Град Крагујевац – Управа за послове органа града и Управа за развој и инвестиције, ГТО

Назив мере: 1.4 Промоција културних потенцијала и манифестација на регионалном и европском нивоу и обележавање међународних и европских манифестација у Крагујевцу

Опис мере (шта подразумева / из чега се састоји, коме је намењена, зашто ти градови / међународне организације):

С обзиром да на то Град Крагујевац сваке године организује међународне манифестације и свечаности које се највише везују за 21. октобар и Дан Града 6. мај, идеја је да се осмисле и спроведу активности које промовишу културно-историјско наслеђе, потенцијале и знаменитости Града Крагујевца на Европском нивоу.

Показатељ учинка	Жељена вредност на крају 2027.	Извор верификације
Број међународних догађаја /манифестација	10	Извештаји, прес-клипинг, фотографије

Рок за реализацију:

2025. година

Извор финансирања:

Буџет Града Крагујевца, буџет РС, донаторска средства

Одговорна институција / организациона јединица:

Град Крагујевац – Управа за послове органа града, ГТО

Назив мере: 1.5 Промоција могућности Крагујевца за филмску продукцију

Опис мере (шта подразумева / из чега се састоји, коме је намењена, зашто ти градови / међународне организације):

Град Крагујевац се може похвалити значајном понудом од 15 атрактивних локација, укључујући и Кнежев Арсенал за снимање филмова и свих пратећих услуга за снимање филмова, серија и спотова. У Крагујевцу је последњих година снимљено неколико остварења, укључујући британску серију „Титаник“, и домаћа остварења „Мој рођак са села“, „Лед“ и „Равна гора“. С обзиром на то да снимање филмова и серија може донети значајне финансијске бенефите за Град, планирана је афирмација Крагујевца као филмског града кроз промоцију погодних локација (Кнежев Арсенал и сл.) за снимање филмова, спотова и сл., те привлачење домаћих и страних продукција. У оквиру ове мере треба размотрити могућности које пружају европски програми попут „ЕУРИМАЖ“ и „Креативна Европа – Култура и медији“

Показатељ учинка	Жељена вредност на крају 2027.	Извор верификације
Број промотивних активности према продукцијским агенцијама/продукцијама	4	Извештаји

Рок за реализацију:

2025. година

Извор финансирања:

2 Туризам

Жељене промене 2028.

Крагујевац је град богате и разноврсне понуде туристичких садржаја, у складу са европским и међународним стандардима у области културног, манифестационог, МИЦЕ, сеоског, рекреативног, ловног, гастро и винског, верског и еко туризма, и развијеном туристичком инфраструктуром. Град постаје незаобилазно место за стране туристе, који долазе да посете Србију.

Предложене мере у области међународне сарадње

- Размена искустава, знања и добрих пракси са градовима партнерима, у области развоја туристичких производа и модерних туристичких садржаја,
- Промоција туристичких потенцијала у оквиру мреже градова партнера,
- Развој сарадње са међународним/европским/регионалним организацијама из области туризма (нпр. Туристички комитет уједињених градова и локалних управа Азије и Пацифика, Европска мрежа за културни туризам),
- Повезивање туристичких организација градова партнера, Проналажење међународних партнера за аплицирање на међународне и европске фондове у области туризма (нпр. Програм Хоризонт Европа)

Назив мере: 2.1 Размена искустава, знања и добрих пракси са градовима партнерима, у области развоја туристичких производа и модерних туристичких садржаја

Опис мере (шта подразумева / из чега се састоји, коме је намењена, зашто ти градови / међународне организације):

Мера подразумева учешће туристичких радника из Крагујевца на сајмовима туризма у градовима партнерима и годишњим окупљањима са градовима партнерима, ради даљег усавршавања и унапређење стручних капацитета за развој туристичких производа, модерних туристичких садржаја, промоцију туристичких потенцијала и развој туризма у Крагујевцу. Потенцијал за размену искуства, знања и добрих пракси имају градови партнери у региону, као што је Мостар и Охрид, градови партнери из ЕУ, као што су: Бидгошћ, Питешти, Тренчин, Ређо Емилија, Карара, Инголштат, а потом и градови Јерихон и Сиан. За потребе размене искустава и подизања стручних капацитета туристичких радника Град Крагујевац радиће и на идентификацији нових потенцијалних градова партнера и успостављању нових партнерстава.

Показатељ учинка	Жељена вредност на крају 2027.	Извор верификације
Број догађаја – сајмова, годишњих окупљања, на којима су учествовали туристички радници из Крагујевца	Најмање 10 догађаја	Извештаји о реализованим догађајима размене

Број нових градова партнера	Најмање 1 нови град партнер у области туризма	Споразум о партнерству
Рок за реализацију: 2027. година		
Извор финансирања: Буџет града Крагујевца и буџет Градске туристичке организације, буџети градова партнера Одговорна институција / организациона јединица: Одељење за локални економски развој, Градска туристичка организација, запослени на пословима међународне сарадње		

Назив мере: 2.2 Промоција туристичких потенцијала у оквиру мреже градова партнера		
Опис мере (шта подразумева / из чега се састоји, коме је намењена, зашто ти градови / међународне организације):		
<p>Један од кључних начина за привлачење страних туриста јесте представљање туристичких потенцијала и културно-историјских знаменитости града Крагујевца. Градови партнери одличан су ресурс за промоцију туристичких потенцијала града ван граница наше земље, а сајмови и годишња окупљања у градовима партнерима представљају одличну прилику за ову врсту промоција. У циљу пуне реализације промоције туристичких потенцијала у оквиру ове мере биће подстицано и успостављање формалних партнерстава између туристичке организације Града Крагујевца са туристичким организацијама градова партнера, на привлачењу иностраних туриста у Крагујевац. За ову меру посебно је интересантан кинески град партнер Сјиан, имајући у виду да су азијски туристи традиционално заинтересовани за истраживање и упознавање Европе, те да када планирају своје туристичке обиласке, обично њихова путовања подразумевају дужи боравак и обилазак више земаља.</p>		
Показатељ учинка	Жељена вредност на крају 2027.	Извор верификације
Број догађаја – сајмова, годишњих окупљања, на којима су представљени туристички потенцијали града	Најмање 10 догађаја	Извештаји о реализованим догађајима размене
Број склопљених партнерстава са туристичким организацијама градова партнера о сарадњи на привлачењу иностраних туриста	Најмање 3 склопљена партнерства	Партнерски споразуми
Рок за реализацију: 2027. година		
Извор финансирања: Буџет града Крагујевца и буџет Градске туристичке организације Одговорна институција / организациона јединица: Одељење за локални економски развој, Градска туристичка организација, запослени на пословима међународне сарадње		

Назив мере: 2.3 Развој сарадње са међународним/европским/регионалним

организацијама из области туризма

Опис мере (шта подразумева / из чега се састоји, коме је намењена, зашто ти градови / међународне организације):

У циљу бољег позиционирања града Крагујевца на међународним туристичким мапама, веће препознатљивости и развоја туризма, неопходно је успостављање сарадње са међународним/европским/регионалним организацијама из области туризма. Неке од могућих организација са којима ће град радити на успостављању сарадње, односно приступању у чланство јесу: Туристички комитет уједињених градова и локалних управа Азије и Европска мрежа за културни туризам. Осим ових организација, запослени на пословима међународне сарадње и представници туристичке организације радиће на идентификовању других релевантних мрежа и организација, те потенцијалима сарадње са њима.

Показатељ учинка	Жељена вредност на крају 2027.	Извор верификације
Број мрежа/организација којима је град Крагујевац приступио	Најмање 2 мреже/организације	Споразуми о чланству
Рок за реализацију: 2027. година		
Извор финансирања: Буџет града Крагујевца		
Одговорна институција / организациона јединица: Градначелник, запослени на пословима међународне сарадње у сарадњи са ГТО-ом		

Назив мере: 2.4 Повезивање туристичких организација градова партнера

Опис мере (шта подразумева / из чега се састоји, коме је намењена, зашто ти градови / међународне организације):

Један од кључних резултата на пољу међународне сарадње биће унапређење сарадње и партнерстава ГТО Крагујевац са туристичким организацијама градова партнера. Поред већ поменутих видова умрежавања и сарадње у оквиру различитих активности размене и преноса искустава добре праксе, те заједничког рада на промоцији туристичких потенцијала Крагујевца у градовима партнерима, и обрнуто, једна од важних акција ове стратегије биће и повезивање туристичких организација и формализовање сарадње у развоју и реализацији заједничких пројеката у области туризма, као и креирању заједничких туристичких производа. Могућности за развој заједничких туристичких производа посебно су могуће са градовима партнерима из региона, јер је за прекоокеанске туристе наш регион као целина привлачан, те у том смислу креирање заједничке регионалне туристичке понуде за прекоокеанске туристе може бити један од циљева међународне сарадње.

Показатељ учинка	Жељена вредност на крају 2027.	Извор верификације
Број остварених партнерстава	Најмање пет партнерстава	Партнерски споразуми
Број реализованих заједничких пројеката	Најмање три пројекта	Извештаји о реализованим пројектима
Рок за реализацију: 2027. година		
Извор финансирања: Буџет Града и буџет ГТО, буџети градова партнера и међународни фондови		
Одговорна институција / организациона јединица:		

Одељење за локални економски развој, Градска туристичка организација, запослени на пословима међународне сарадње

Назив мере: 2.5 Проналажење међународних партнера за аплицирање за међународне и европске фондове у области туризма (нпр. Програм Хоризонт Европа)

Опис мере (шта подразумева/из чега се састоји, коме је намењена, зашто ти градови / међународне организације):

Један од релевантних механизма за развој туризма јесу пројекти, које је могуће финансирати средствима међународних и европских фондова у области туризма. Отуда ће једна од важних акција стратегије бити идентификација расположивих фондова за пројекте из области туризма, идентификација међународних партнера за пројектну сарадњу, заједнички развој пројектних идеја и аплицирање на расположиве фондове. Области туризма, које су за град Крагујевац значајне, и које је могуће развијати су: сеоски туризам, рекреативни, конгресни, ловни туризам, али и културни и *city break* туризам.

Показатељ учинка	Жељена вредност на крају 2027.	Извор верификације
Број одобрених апликација	Најмање 2 одобрене апликације	Уговори о реализацији одобрених пројектних предлога
Број међународних партнера, окупљених око пројеката	Најмање 7 партнера окупљених око одобрених пројеката	Партнерски споразуми о реализацији пројеката

Рок за реализацију:
2027. година

Извор финансирања:

Буџет града

Одговорна институција / организациона јединица:

Одељење за ЛЕР, Одељење за пројекте и запослени на пословима међународне сарадње

3 Добра управа

Жељене промене 2028.

Крагујевац има развијене људске и институционалне капацитете за међународну сарадњу, континуирано је представљен пред европским и међународним институцијама и организацијама, постиже значајне резултате у области међународне сарадње и другим елементима добре управе, те инклузији рањивих друштвених група, а који су видљиви и препознатљиви у јавности, и међу релевантним националним и локалним актерима

Предложене мере у области међународне сарадње

- Размена искустава и добре праксе са међународним партнерима на пољу развоја људских и институционалних капацитета за међународну сарадњу, као и других елемената добре управе (транспарентност, ефикасност, професионализација, одговорност, владавина права, недискриминација и основна права, родна равноправност, инклузија рањивих друштвених група, учешће грађана, заједничка европска историја и европске вредности, итд.),
- Организација узајамних студијских посета кадрова градске управе и градова

партнера,

- Развој сарадње са међународним организацијама и мрежама (нпр. Асоцијација агенција за локалну демократију),
- Израда Студије изводљивости за отварање Канцеларије за ЕИ и међународну сарадњу у Бриселу;
- Одређивање контакт особа саветника за европске интеграције Града Крагујевца, у свим секторима у локалној самоуправи,
- Поновно активирање Крагујевца у оквиру Европске недеље градова и региона у Бриселу и континуирано спровођење активности у обележавању Европске недеље локалне демократије у Крагујевцу,
- Покретање годишњег електронског билтена посвећеног међународној сарадњи града,
- Успостављање базе података успешних Крагујевчана у дијаспори,
- Успостављање „улице побратимства“ (простора у граду на коме би, на пригодан начин, карактеристичним симболима били представљени градови партнери),
- Проналажење партнера за аплицирање на међународним и европским фондовима и програмима (нпр. Програм Грађанство, једнакост, права и вредности).

Назив мере: 3.1 Размена искустава и добре праксе са међународним партнерима

Опис мере (шта подразумева / из чега се састоји, коме је намењена, зашто ти градови / међународне организације):

Један од кључних механизма за ефикаснији и ефективнији рад локалне управе јесте континуиран рад на унапређењу капацитета запослених у ЈЛС. Градови партнери одличан су ресурс за учење, трансфер знања и добрих пракси. Отуда једна од примарних акција стратегије у области добре управе биће припрема и реализација годишњих скупова и програма размене искустава и добрих пракси на пољу развоја: људских и институционалних капацитета за међународну сарадњу, добре управе (транспарентност, ефикасност, професионализација, одговорност, владавина права, недискриминација и основна права, родна равноправност, учешће грађана, заједничка европска историја и европске вредности, спречавање корупције, итд.), те развоја ефикаснијих и ефективнијих услуга за грађане, укључујући и услуге социјалне заштите и подршку социјалној инклузији осетљивих група грађана. Мера предвиђа да се годишње најмање једном организују стручни скупови запослених у ЈЛС Крагујевац са градовима партнерима, на којима би се дискутовало о локалној администрацији и начинима за унапређење ефикасности и ефективности локалне администрације у сервисирању потреба грађана. Очекује се да један од продуката ових скупова буду предлози за унапређење рада ЈЛС и услуга за грађане.

Показатељ учинка Број догађаја размене Број нових предлога за унапређење рада ЈЛС и услуга за грађане Рок за реализацију: 2027. година	Жељена вредност на крају 2027. Најмање 5 (један годишње) Најмање 5 развијених предлога	Извор верификације Извештаји о реализованим догађајима размене Елаборати о предлозима
--	---	--

Извор финансирања:

Буџет града и буџет града партнера

Одговорна институција / организациона јединица:

Ресорна градска управа и запослени на пословима међународне сарадње

Назив мере: 3.2 Организација узајамних студијских посета кадрова градске управе и градова партнера

Опис мере (шта подразумева / из чега се састоји, коме је намењена, зашто ти градови / међународне организације):

Мера студијских посета такође је усмерена на развој капацитета кадрова градске управе и градова партнера. Мера предвиђа да се годишње најмање једном организује студијска посета изабраној управи једног од градова партнера, од стране представника Града Крагујевца у одређеној области, која ће претходно бити утврђена унутар ЈЛС, као и узвратна студијска посета представника града партнера Граду Крагујевцу. Циљ студијских посета је трансфер знања и добрих пракси, путем учења кроз рад, ради унапређења компетенција кадрова локалне администрације, кроз усвајање проверених, ефикасних и ефективних модела, које примењују градови партнери. Очекује се да након сваке реализоване студијске посете, представник Града, који је био у студијској посети, припреми извештај о размени и елаборат предлога за унапређење свог рада, односно рада одељења у коме ради. Узајамне посете запослених градовима партнерима у циљу стручног усавршавања и успостављања дугорочне сарадње.

Показатељ учинка	Жељена вредност на крају 2027.	Извор верификације
Број реализованих студијских посета запослених у ГУ Крагујевца градовима партнерима	Најмање 5 посета	Извештаји о реализованим студијским посетама
Број студијских посета Крагујевцу запослених у управама градова партнера	Најмање 5 посета	Извештаји о реализованим студијским посетама
Број нових предлога за унапређење рада ЈЛС и услуга за грађане	Најмање 5 развијених предлога	Елаборати о предлозима за унапређење
Рок за реализацију: 2027. година		

Извор финансирања:

Буџет града и буџет града партнера

Одговорна институција / организациона јединица:

Ресорна градска управа и запослени на пословима међународне сарадње

Назив мере: 3.3 Развој сарадње са међународним организацијама и мрежама (нпр. Асоцијација агенција за локалну демократију)

Опис мере (шта подразумева / из чега се састоји, коме је намењена, зашто ти градови /

међународне организације):

Један од механизма континуираног унапређења рада локалне управе и развоја добре управе јесте и неговање сарадње са међународним организацијама и мрежама, и активно учешће у раду изабраних организација. На овај начин ЈЛС ствара услове за унапређење властите ефикасности и ефективности, подизање стандарда у раду и усклађивање стандарда и пракси са стандардима и праксама земаља ЕУ. У оквиру ове мере, један од циљева биће обнављање чланства у Асоцијацији агенција за локалну демократију (АЛДА), у којој је Град раније био члан. Као приоритет у наредном периоду АЛДА је дефинисала управо јачање улоге грађана и локалне самоуправе у процесу добре управе, као и фасилитацију сарадње ЈЛС и цивилног друштва. Осим АЛДА, у оквиру ове мере биће мапиране и друге организације и мреже од значаја за развој добре управе, и испитане могућности за учлањење. Поред учлањења у нове мреже, активност у оквиру мере биће и редовно, активно учешће представника Града у раду међународних органа (нпр. Савет Европе – Комитет локалних и регионалних власти, Политички комитет).

Показатељ учинка Број нових мрежа/организација којима је Град приступио	Жељена вредност на крају 2027. Најмање једна нова мрежа	Извор верификације Правни акти о приступању
Број међународних органа у којима смо активни чланови	Најмање две органа	Извештаји о учешћу у раду

Рок за реализацију:

2027. година

Извор финансирања:

Буџет града, буџети међународних мрежа и органа

Одговорна институција / организациона јединица:

Управа града и запослени на пословима међународне сарадње

Назив мере: 3.4 Израда Студије изводљивости за отварање Канцеларије за ЕИ и међународну сарадњу у Бриселу

Опис мере (шта подразумева / из чега се састоји, коме је намењена, зашто ти градови / међународне организације):

Град Крагујевац је у периоду од... до 2013. године имао канцеларију у Бриселу и свог представника, који је представљао Крагујевац, као и друге општине из Шумадије. Канцеларија се налазила у просторијама Амбасаде Чешке, тачније Јужно-моравске регије, која традиционално дуго сарађује са Градом. Године 2013. канцеларија је на жалост затворена због недовољних финансијских ресурса, као и због нерешеног статусног питања заступника у Белгији. Искуства и представника Јужно-моравске регије и других градова и региона показују да је присуство у Бриселу изузетно значајно и отвара бројне могућности за успостављање партнерстава и привлачење фондова за различите пројекте. Из тог разлога, Стратегија предвиђа меру којом ће се извршити анализа изводљивости поновног отварања Канцеларије у Бриселу и испитивање најефикаснијег начина за представљање града у Бриселу, седишту ЕУ, у коме више стотина градова и региона има своја представништва.

Показатељ учинка Спроведена анализа	Жељена вредност на крају 2027. Израђена једна студија до краја	Извор верификације Документ Студије
---	--	---

изводљивости отварања канцеларије у Бриселу	2023, са сетом препорука	
Рок за реализацију: 2023. година		
Извор финансирања: Буџет града		
Одговорна институција / организациона јединица: Помоћник градоначелника за међународну сарадњу и запослени на пословима међународне сарадње		

Назив мере: 3.5 Повећање кадровских капацитета на пословима европских интеграција Града Крагујевца		
Опис мере (шта подразумева / из чега се састоји, коме је намењена, зашто ти градови / међународне организације):		
<p>Анализом стања утврђено је да је један од кључних изазова у планирању и реализацији различитих облика међународне сарадње у самој градској управи недовољан кадровски капацитет Града за послове европских интеграција. У Граду Крагујевцу запослена је само једна особа која између осталих послова, обавља и послове саветника за европске интеграције.</p> <p>Имајући у виду наведени изазов, предложена је мера запошљавања додатне особе на пословима европских интеграција, са одговарајућим квалификацијама и међународним искуством, која ће имати задатак комуникације и редовне размене информација од значаја за међународну сарадњу са свим релевантним секторима Града Крагујевца. На тај начин биће омогућено боље планирање активности у сектору међународне сарадње, а у складу са потребама релевантних сектора. Представници различитих сектора у ЈЛС моћи ће боље да искористе и капитализују потенцијале Града за међународну сарадњу, адресирајући своје потребе саветницима за европске интеграције, који ће затим на основу утврђених потреба и предлога мапирати релевантне међународне партнере и помоћи секторским колегама из ЈСЛ да пронађу одговарајуће партнере за своје иницијативе и/или пројектне предлоге. У складу са Законом о локалној самоуправи и расположивим могућностима, саветник за европске интеграције Града Крагујевца може добити и регионални карактер, тако што ће пружати подршку и мањим општинама које гравитирају ка Крагујевцу, у обављању ЕУ послова.</p>		
Показатељ учинка	Жељена вредност на крају 2027.	Извор верификације
Број запослених на пословима европских интеграција	2	Правилник о систематизацији радних места и Уговор о ангажовању новог сарадника
Рок за реализацију: 2023. година		
Извор финансирања: Локални постојећи буџет		
Одговорна институција / организациона јединица: Градоначелник и Помоћник Градоначелника за међународну сарадњу		

Назив мере: 3.6 Поновно активирање Крагујевца у оквиру Европске недеље градова и

региона у Бриселу и континуирано спровођење активности у обележавању Европске недеље локалне демократије у Крагујевцу

Опис мере (шта подразумева / из чега се састоји, коме је намењена, зашто ти градови / међународне организације):

Европска недеља региона и градова (ЕНРГ) је догађај који се одржава од 2003. године. Током те недеље представници градова, општина и региона окупљају се у Бриселу где представљају своје капацитете за стварање раста и радних места за спровођење кохезионе политике ЕУ, наглашавају и доказују важност локалног и регионалног нивоа за добро управљање у Европи. Током година догађај је постао главна платформа на нивоу Европе за умрежавање и успостављање контаката између стручњака који се баве регионалним и локалним развојем. Размена добрих пракси у вези са економским развојем и социјалном инклузијом, прекогранична сарадња, јавно-приватна партнерства, регионалне иновације и друштвено вођен локални развој постале су неке од многих тема о којима стручњаци дискутују током те недеље. ЕНРГ је кључни догађај у Европи на тему Регионалне политике ЕУ. Током четири дана у октобру сваке године Брисел угости око 6.000 учесника (локалних, регионалних, националних и европских доносилаца одлука и стручњака) на више од 160 радионица и дебата, изложби и прилика за умрежавање.

Због свега горенаведеног од изузетног је значаја да Град Крагујевац осигура редовно годишње активно учешће својих представника на овом догађају.

Поред учешћа на ЕНРГ, други важан облик умрежавања и повезивања са ЕУ јесте активно учешће Града у обележавању Европске недеље локалне демократије. У том смислу, мера предвиђа годишње организовање промотивних догађаја (трибине, панел дискусије, форуми, округли столови, сусрети са грађанима,...) посвећених теми демократије и промоцији европских вредности и стандарда током Европске недеље локалне демократије у Крагујевцу.

Показатељ учинка	Жељена вредност на крају 2027.	Извор верификације
Број реализованих посета представника Града Крагујевца Европској недељи градова и региона у Бриселу	5 посета, 1 годишње	Извештаји о учешћу
Број догађаја организованих у Крагујевцу поводом Европске недеље локалне демократије	Најмање 5 догађаја	Извештаји о реализованим догађајима

Рок за реализацију:
2027. година

Извор финансирања:
Буџет Града Крагујевца, СКГО

Одговорна институција / организациона јединица:

Помоћник Градоначелника за међународну сарадњу и запослени на пословима међународне сарадње

Назив мере: 3.7 Покретање годишњег електронског билтена посвећеног међународној сарадњи града

Опис мере (шта подразумева / из чега се састоји, коме је намењена, зашто ти градови / међународне организације):

Анализом стања утврђен је један од изазова – недовољна информисаност грађана и заинтересованих страна на националном, регионалном и локалном нивоу о активностима и резултатима међународне сарадње Града. Међународна сарадња као сектор недовољно је препознатљива и активности на овом пољу недовољно су видљиве. Отуда Стратегија предвиђа као меру успостављање праксе евидентирања успешних пројеката међународне сарадње на нивоу Града, те припреме и објављивања годишњег електронског билтена Града Крагујевца о међународној сарадњи. Сврха ове мере је информисање заинтересованих страна и шире јавности о свим иницијативама, активностима и оствареним резултатима на пољу међународне сарадње. Град ће припремити, као свој алат за праћење, базу података успешних пројеката међународне сарадње, која ће бити основ за припрему електронског билтена. Електронски билтен биће сваке године објављиван на веб-сајту Града Крагујевца, и кроз мејлинг листу Града упућиван свим заинтересованим странама. Билтен ће такође бити промовисан и путем званичних друштвених мрежа Града Крагујевца.

Показатељ учинка	Жељена вредност на крају 2027.	Извор верификације
Број објављених електронских билтена	5, један годишње	Објављени билтени на веб-сајту Града, мејлови са послатим билтенима (мејлинг листе), објаве на друштвеним мрежама
Број информисаних актера	Најмање 5.000 грађана и заинтересованих страна (актера) на локалном, регионалном и националном нивоу	Извештај о дисеминацији
Израђена база података успешних пројеката међународне сарадње	Једна база података	База података
Рок за реализацију: 2027. година, једном годишње		
Извор финансирања: Града Крагујевац		
Одговорна институција / организациона јединица: Запослени на пословима међународне сарадње		

Назив мере: 3.8 Успостављање базе података успешних Крагујевчана у дијаспори

Опис мере (шта подразумева / из чега се састоји, коме је намењена, зашто ти градови / међународне организације):

Миграције и одлазак наших грађана ван граница Србије нису увек нужно лоши. Оне имају свој развојни потенцијал, који се може искористити као још једна полуга локалног друштвено-економског развоја. Током протеклих деценија из Крагујевца је у различите земље света отишао великих број Крагујевчана, ради стручног усавршавања, учешћа у различитим међународним стручним пројектима и /или запошљавања. Многи од њих остварили су се у својим професијама и позиционирали као успешни стручњаци, професионалци у својим областима. Наши успешни појединци не само да су најбољи

амбасадори Србије и Крагујевца, већ су и значајан ресурс, како за успостављање међународних контаката и веза, тако и за привлачење пројеката и инвестиција у Крагујевац. На жалост, Град не поседује прецизне податке о Крагујевчанима изван граница наше земље. Имајући у виду да знање и компетенције наших суграђана у дијаспори имају значајан развојни потенцијал, Стратегијом је дефинисана мера која подразумева мапирање успешних Крагујевчана у свету, прикупљање података о њима, успостављање комуникације са њима и креирање базе података, која ће се редовно ажурирати и допуњавати, а све са циљем успостављања одрживе сарадње са успешним појединцима широм света. Облици сарадње могу бити различити и разноврсни – повезивање са међународним институцијама и организацијама, покретање различитих транснационалних иницијатива, привлачење средстава и помоћ у покретању и реализацији различитих пројеката.

Показатељ учинка	Жељена вредност на крају 2027.	Извор верификације
Број успешних Крагујевчана са којима је успостављена сарадња и који су евидентирани у бази података	Најмање 100	База података
Број покренутих иницијатива и пројеката захваљујући сарадњи са Крагујевчанима у дијаспори	Најмање 3	Извештаји о реализацији мере
Рок за реализацију: 2023. година рок за израду базе. Након израде базе, база ће се редовно годишње ажурирати и допуњавати.		
Извор финансирања: Буџет Града Крагујевца		
Одговорна институција / организациона јединица: Запослени на пословима међународне сарадње		

Назив мере: 3.9 Успостављање „Улице побратимства”

Опис мере (шта подразумева / из чега се састоји, коме је намењена, зашто ти градови / међународне организације):

У циљу промоције важности међународне сарадње Града Крагујевца са градовима партнерима, Крагујевац ће увести годишњу манифестацију „Улица побратимства”. Манифестација ће се организовати сваке године у оквиру Дана Града. Биће посвећена промоцији билатералних међународних партнерстава, интеркултуралној размени и градовима партнерима, њиховим културним и другим специфичностима и јединственостима. То ће бити јединствена манифестација културних различитости и свих лепота које интеркултуралне разлике доносе. Основна идеја је да се током манифестације на пригодан начин, карактеристичним симболима, представљају градови партнери. Улица побратимства биће јединствена смотра градова партнера на којој ће Крагујевчани и остали посетиоци бити у прилици да упознају градове partnere и њихове представнике.

Показатељ учинка	Жељена вредност на крају 2027.	Извор верификације
Број одржаних	5	Извештаји о реализованим

манифестација

манифестацијама

Рок за реализацију:

2027. година

Извор финансирања:

Град Крагујевац са градовима партнерима

Одговорна институција / организациона јединица:

Запослени у Секретаријату за комуникације и протокол, у сарадњи са установама и организацијама културе

Назив мере: 3.10 Проналажење партнера за аплицирање на међународним и европским фондовима и програмима (нпр. Програм Грађанство, једнакост, права и вредности)

Опис мере (шта подразумева / из чега се састоји, коме је намењена, зашто ти градови / међународне организације):

Један од важних механизма за континуирани развој добре управе јесу пројекти које је могуће финансирати средствима међународних и европских фондова у области добре управе. Отуда једна од важних акција Стратегије биће идентификација расположивих фондова за пројекте из области добре управе, идентификација међународних партнера за пројектну сарадњу, заједнички развој пројектних идеја и аплицирање за расположиве фондове. Области добре управе које су за град Крагујевац значајне и које је могуће финансирати јесу: транспарентност и ефикасност јавне управе, професионализација, одговорност, владавина права, недискриминација и основна права, родна равноправност, учешће грађана, заједничка европска историја и европске вредности, социјална инклузија и брига о маргинализованим друштвеним групама, борба против корупције.

Показатељ учинка	Жељена вредност на крају 2027.	Извор верификације
Број одобрених пројеката	Најмање 2	Уговор о реализацији пројекта
Број међународних партнера укључених у реализацију одобрених пројеката	Најмање 7	Партнерски споразуми

Рок за реализацију:

2027. година

Извор финансирања:

Буџет Града Крагујевца

Одговорна институција / организациона јединица:

Запослени у Градској управи на пословима међународне сарадње и Одељење за пројекте

4. Иновације, образовање, истраживање и развој

Жељене промене 2028.

Крагујевац представља стимулативну средину за развој и примену савремених европских и међународних стандарда у области иновација захваљујући великој концентracији младих научника, развијеној инфраструктури и систему за генерисање иновација, као и значајној привредној бази за валидацију и имплементацију истих.

Предложене мере у области међународне сарадње

- Размена искустава и добрих пракси за оснивање и модел функционисања Центра изврности кроз билатералну сарадњу са другим градовима (нпр. Софија) и другим међународним партнерима,
- Размена искустава и добрих пракси за оснивање и модел функционисања Научно-технолошког парка кроз билатералну сарадњу са другим градовима (нпр. Хановер) и других међународним партнерима,
- Проналажење међународних партнера за аплицирање за међународне и европске фондове и програме у области истраживања и развоја попут Програма „Хоризонт Европа“, „Еразмус плус“ и сл.,
- Учешће на међународним симпозијумима и конференцијама и организовање истих у Крагујевцу,
- Развој сарадње са међународним и европским организацијама у иновација, образовања и истраживања области.

Назив мере: 4.1 Размена искустава и добрих пракси за оснивање и модел функционисања Центра изврности кроз билатералну сарадњу са другим градовима (нпр. Софија) и другим међународним партнерима

Опис мере (шта подразумева / из чега се састоји, коме је намењена, зашто ти градови / међународне организације):

Центар изврности Универзитета у Крагујевцу који обухвата Центар за чување матичних ћелија и истраживања који ће се обављати у областима пре свега медицине и биомедицине, учиниће да поред тога што је универзитетски, правосудни и клинички центар Крагујевац постане и научно-истраживачки центар и тиме добије на још већем значају. Очекује се да ће успостављање партнерстава у циљу коришћења искустава и добрих пракси сличних институција дати значајан допринос осмишљавању најбољег начина функционисања Центра изврности, који ће обезбедити најбоље искоришћење расположивих људских и материјалних ресурса за максимизирање научно-истраживачких достигнућа. С обзиром на то да сличан центар постоји у суседног Бугарској, у Софији, сарадња и размена искустава може бити успостављена. Такође је у оквиру мере могуће вршити размену знања, технологија и стручњака.

Показатељ учинка

Број успостављених партнерстава

Жељена вредност на крају 2027.

2

Извор верификације

Партнерски споразуми

Рок за реализацију:

2027. година

Извор финансирања:

Донаторска средства, буџет РС, буџет Града Крагујевца

Одговорна институција / организациона јединица:

Град Крагујевац, Универзитет у Крагујевцу, Влада РС

Назив мере: 4.2 Размена искустава и добрих пракси за оснивање и модел функционисања Научно-технолошког парка кроз билатералну сарадњу са другим градовима (нпр. Хановер) и других међународним партнерима

Опис мере (шта подразумева / из чега се састоји, коме је намењена, зашто ти градови /

међународне организације):

У Крагујевцу је планирано оснивање Научно-технолошког парка који ће створити услове за генерисање и примену иновација у области ИТ, металске и индустрије шинских возила окупљањем најбољих стручњака, креирањем просторних и техничких услова и повезивањем Универзитета као носиоца научно-истраживачке делатности и иновативних компанија. Мера подразумева успостављање контакта и сарадње са партнерима – сличним институцијама у окружењу ради развоја модела функционисања који ће обезбедити најбоље резултате. С обзиром на то да сличан центар постоји Хановеру, један од потенцијалних партнера са којим партнерство и размена искустава може бити успостављена може бити управо НТП Хановер. Мера такође је може подразумевати размену знања, технологија и стручњака.

Показатељ учинка	Жељена вредност на крају 2027.	Извор верификације
Број партнерстава	2	Споразуми о партнерству

Рок за реализацију:

2025. година

Извор финансирања:

Донаторска средства, буџет Града Крагујевца

Одговорна институција / организациона јединица:

Универзитет у Крагујевцу, Град Крагујевац, МИНД Група, Влада РС

Назив мере: 4.3 Проналажење међународних партнера за аплицирање за међународне и европске фондове и програме у области истраживања и развоја попут Програма „Хоризонт Европа“, „Еразмус плус“ и сл.

Опис мере (шта подразумева / из чега се састоји, коме је намењена, зашто ти градови / међународне организације):

Међународни донаторски програми попут Програма „Хоризонт Европа“, „Еразмус плус“ и сл. представљају један од ефективних механизма за развој и имплементацију иновација, које је могуће развијати и финансирати кроз пројекте средствима међународних и европских фондова. Стога, мера и активности у оквиру ње подразумевају праћење актуелних позива, проналажење адекватних партнера, припрему пројектних апликација и аплицирање за европске програме који се тичу истраживања и развоја.

Показатељ учинка	Жељена вредност на крају 2027.	Извор верификације
Број одобрених пројеката	3	Грант уговори

Рок за реализацију:

2025. година

Извор финансирања:

ЕУ фондови, други међународни донатори

Одговорна институција / организациона јединица:

Град Крагујевац, Универзитет у Крагујевцу

Назив мере: 4.4 Учешће на међународним симпозијумима и конференцијама и организовање истих у Крагујевцу

Опис мере (шта подразумева / из чега се састоји, коме је намењена, зашто ти градови /

међународне организације):

Мера подразумева организовање и учешће на међународним научним догађајима ради размене знања, искустава и успостављање партнерстава са циљем позиционирања Града Крагујевца у области истраживања и развоја.

Показатељ учинка	Жељена вредност на крају 2027.	Извор верификације
Број догађаја на којима су институције Града Крагујевца учествовале	4	Извештај
Број организованих догађаја	2	Извештај, прес-клипинг, фотографије

Рок за реализацију:
2027. година

Извор финансирања:
Донаторска средства, буџет Града Крагујевца

Одговорна институција / организациона јединица:
Универзитет у Крагујевцу, Град Крагујевац

Назив мере: 4.5 Развој сарадње са међународним и европским организацијама у области истраживања и развоја

Опис мере (шта подразумева / из чега се састоји, коме је намењена, зашто ти градови / међународне организације):

Сврха мере је промоција Града Крагујевца у области истраживања и развоја, умрежавање са међународним партнерима, попут чланова мреже *Joint research centre* у циљу учешћа на међународним пројектима и привлачења средстава за истраживачко–развојне активности.

Показатељ учинка	Жељена вредност на крају 2027.	Извор верификације
Број међународних организација у оквиру којих учествује Град Крагујевац	2	Приступнице

Рок за реализацију:
2027. година

Извор финансирања:
Град Крагујевац, ЕУ

Одговорна институција / организациона јединица:
Град Крагујевац

5 ИТ, металска и креативне индустрије

Жељене промене 2028.

Крагујевац је у међународним економским оквирима препознат као центар металске индустрије на темељима вековне традиције и иновативним технологијама и решењима будућности, са једне стране, и ИКТ и креативним индустријама са друге стране. У Крагујевцу постоји развијен и стимулативан екосистем са развијеним системом и услугама за подршку развоју бизниса.

Предложене мере у области међународне сарадње

- Размена искустава и добрих пракси у области пословног брендирања градова кроз билатералну сарадњу са другим градовима (нпр. Боден),
- Размена искустава и добрих пракси у области креирања ИКТ и креативног хаба (енгл. *hub*, „чвориште“, „центар“), кроз билатералну сарадњу са другим градовима (нпр. Бидгошч, Трентино),
- Промоција економских потенцијала Града Крагујевца и привлачење инвеститора у металској и ИТ индустрији (портал за инвеститоре, друштвене мреже, сајмови, конференције, промо видео-филмови) како у оквиру билатералне сарадње, тако и у оквиру мултилатералне сарадње,
- Проналажење партнера за аплицирање на међународне и европске фондове програме у области економског развоја на бази иновација у металској, ИКТ и креативној индустрији (нпр. Програм „Хоризонт Европа“).

Назив мере: 5.1 Размена искустава и добрих пракси у области пословног брендирања градова кроз билатералну сарадњу са другим градовима (нпр. Боден)

Опис мере (шта подразумева / из чега се састоји, коме је намењена, зашто ти градови / међународне организације):

Сврха мере је промоција металске и ИТ индустрије и развојних потенцијала истих у Крагујевца у складу са Стратегијом паметне специјализације, на међународном нивоу, ради привлачења инвеститора и стратешких партнера како би се на најбољи начин искористили постојећи ресурси за развој поменутих индустрија и што већи ниво додавања вредности. Градови партнери одличан су ресурс за проналажење најпогоднијих модела индустријске промоције на међународном нивоу, а такође могу бити искоришћени и као значајан промотивни канал.

С обзиром на то да је Боден град са сличним индустријским наслеђем који се трансформисао у Град високе ИТ и друге технологије, може бити добар партнер и пример добре праксе са ову сврху.

Показатељ учинка Број партнерстава	Жељена вредност на крају 2027. 1	Извор верификације Споразум
Рок за реализацију: 2027. година		

Извор финансирања:
Донаторска средства, СИДА, буџет Града Крагујевца
Одговорна институција / организациона јединица:
Град Крагујевац

Назив мере: 5.2 Размена искустава и добрих пракси у области креирања ИКТ и креативног хаба, кроз билатералну сарадњу са другим градовима

Опис мере (шта подразумева / из чега се састоји, коме је намењена, зашто ти градови / међународне организације):

Комплекс Војно-техничког завода је јединствени пример индустријског наслеђа на Балкану. Популарни Кнежев арсенал који представља језгро комплекса у складу са плановима Града Крагујевца постаће засебан „мали град“, центар креативних индустрија и индустрије 4.0, са угоститељским, образовним и културним садржајима. Ревитализација комплекса ће поред

културних и забавних садржаја бити у великој мери усмерена на стварање услова за развој ИТ и креативних индустрија кроз формирање хаба. С обзиром на то да постоје градови попут Бидгошча и Трентина који су прошли кроз процес урбане обнове и стављања у функцију старих индустријских објеката у виду креативно-културних дистрикта, успостављање партнерства у циљу прикупљања и примене искуства и примера добре праксе биће искоришћено за изналажење најбољих начина за ревитализацију старих индустријских објеката за потребе развоја ИКТ и креативне индустрије кроз формирање хаба.

Показатељ учинка	Жељена вредност на крају 2027.	Извор верификације
Број примера добре праксе	5	Извештаји
Рок за реализацију: 2027. година		
Извор финансирања: Донаторска средства, буџет Града Крагујевца		
Одговорна институција / организациона јединица: Град Крагујевац, ИКТ Кластер Централне Србије		

Назив мере: 5.3 Промоција економских потенцијала Града Крагујевца и привлачење инвеститора у металској и ИТ индустрији како у оквиру билатералне сарадње, тако и у оквиру мултилатералне сарадње

Опис мере (шта подразумева / из чега се састоји, коме је намењена, зашто ти градови / међународне организације):

Мера подразумева осмишљавање и спровођење ефективне кампање за промоцију економских потенцијала Града Крагујевца стављањем у функцију свих расположивих канала и алата, као што су: портал за инвеститоре, друштвене мреже, сајмови, конференције, промо видео-филмови за потребе привлачења инвеститора и коначно допринос свеукупном економском развоју Града.

Показатељ учинка	Жељена вредност на крају 2027.	Извор верификације
Број промотивних активности	3	Извештај ЈЛС
Рок за реализацију: 2027. година		
Извор финансирања: Град Крагујевац, удружења привредника, ЕУ фондови		
Одговорна институција / организациона јединица: Град Крагујевац – Градска управа за развој и инвестиције – Одељење за локални економски развој и привреду		

Назив мере: 5.4 Проналажење партнера за аплицирање за међународне и европске фондове програма у области економског развоја на бази иновација у металској, ИКТ и креативној индустрији (нпр. Програм „Хоризонт Европа“)

Опис мере (шта подразумева / из чега се састоји, коме је намењена, зашто ти градови / међународне организације):

Међународни донаторски програми попут Програма „Хоризонт Европа“ и сл. представљају један од ефективних механизма за развој и искоришћење економских потенцијала Града, које је могуће развијати и финансирати кроз пројекте средствима међународних и европских фондова. Стога, мера и активности у оквиру ње подразумевају праћење актуелних позива, проналажење адекватних партнера, припрему пројектних апликација и аплицирање на

европским програмима који се тичу економског развоја.

Показатељ учинка	Жељена вредност на крају 2027	Извор верификације
Број партнерстава		Споразуми о партнерству
Рок за реализацију: 2027. година		
Извор финансирања: ЕУ фондови (нпр. Програм „Хоризонт Европа“)		
Одговорна институција / организациона јединица: Град Крагујевац, РЕДАСП, ИКТ Кластер Централне Србије, Универзитет у Крагујевцу		

6 Животна средина, одрживи развој и пољопривреда

Жељене промене 2028.

Крагујевац је град са здравом и очуваном животном средином, која се одликује чистим ваздухом, земљиштем, чистим и уређеним водотоковима. Крагујевац представља угодно место за живот без стреса, са уређеним јавним и зеленим површинама, адекватним могућностима за провођење слободног времена и лако кретање. Препознатљив је по развијеној и конкурентној пољопривреди.

Предложене мере у области међународне сарадње

- Размена искустава и добрих пракси у циљу оживљавања и уређења водотокова кроз билатералну сарадњу са другим градовима,
- Размена искустава и добрих пракси у области унапређења урбане мобилности и јавног превоза кроз билатералну сарадњу са другим градовима,
- Размена искустава и добрих пракси у развоју *Smart City* решења, као и у области енергетске ефикасности кроз билатералну сарадњу са другим градовима и мултилатералну сарадњу у оквиру мрежа и организација и у оквиру међународних манифестација,
- Размена искустава и добрих пракси у области развоја пољопривреде кроз билатералну сарадњу са другим градовима,
- Проналажење партнера за аплицирање за међународне и европске фондове и програме у области одрживог развоја, урбане мобилности, *Smart City*, енергетске ефикасности, управљања отпадом, озелењавања града, и сл.,
- Развој сарадње са међународним и европским мрежама и организацијама и приступање међународним споразумима у овој области (нпр. Споразум Градоначелника за климу и енергију),
- Учешће у међународним и европским манифестацијама у овој области и континуирано обележавање Европске недеље мобилности и Европске зелене недеље у Крагујевцу.

Назив мере: 6.1 Размена искустава и добрих пракси у циљу оживљавања и уређења водотокова кроз билатералну сарадњу са другим градовима

Опис мере (шта подразумева/из чега се састоји, коме је намењена, зашто ти градови / међународне организације):

Уређење водотокова у циљу заштите од поплава и у сврхе амбијенталног уређења простора једна је од важних тема одрживог развоја, од значаја за Крагујевац. Кроз Крагујевац протиче река Лепеница, која као амбијентална целина до сада није на адекватан начин стављена у функцију укупног изгледа и уређења града. Већина светских градова, као и српских, који имају реку, око те реке је успела да организује и изгради посебну амбијенталну зелену целину у којој грађани могу уживати и користити је за провођење слободног времена. Крагујевац до сада то није учинио. Поред Лепенице, ту су и водотокови другог реда, Ждраљичка, Бресничка и Козујевачка река, Дивостински поток, Речански поток. Њихово редовно одржавање неопходно је са аспекта безбедности грађана, који живе у близини наведених водотокова.

За решавање питања уређења водотокова по савременим међународним стандардима, размена искустава и добрих пракси са градовима партнерима, кроз студијске посете, семинаре, стручне конференције и друге скупове, може бити од велике помоћи. Искуства других градова у решавању сличних проблема, могу дати драгоцену сазнања и конкретне праксе Граду Крагујевцу у овој области.

Показатељ учинка	Жељена вредност на крају 2027.	Извор верификације
Број студијских посета, конференција и других стручних скупова на којима су представници Града учествовали	3	Извештаји о догађајима и разменама
Број представника Града и јавних предузећа укључених у размене	3 (представника Града) 2 (јавна предузећа)	Извештаји о разменама
Рок за реализацију: 2027. година		
Извор финансирања: Буџет Града Крагујевца и буџет градова партнера		
Одговорна институција / организациона јединица: Град Крагујевац – члан Градског већа за унапређење и заштиту животне средине – Одељење за заштиту животне средине		

Назив мере: 6.2 Размена искустава и добрих пракси у области унапређења урбане мобилности и јавног превоза кроз билатералну сарадњу са другим градовима

Опис мере (шта подразумева / из чега се састоји, коме је намењена, зашто ти градови / међународне организације):

Питање урбане мобилности а посебно одрживе урбане мобилности једно је од кључних питања која покушавају на ефикасан и делотворан начин да реше сви светски градови. Питање како задовољити потребе људи за кретањем, а у исто време заштити животну средину од емисије штетних једињења као што је CO₂ захтева посебну пажњу Града Крагујевца. Крагујевац се у овој области суочава са бројним изазовима, који из године у годину постају све израженији, јер број аутомобила константно расте, паркинг места нема довољно, тротоари за кретање пешака су често заузети паркираним аутомобилима, нема бицикличких стаза. Јавни превоз последњих година је унапређен, али и даље захтева пажњу доносилаца одлука, како би био још ефикаснији и приступачнији, а истовремено мање штетан по животну средину. У том смислу, стратегија предвиђа меру размене искустава и добрих пракси у развоју одрживих видова урбане мобилности – пешачења, бициклизма, јавног превоза, са градовима партнерима, како би се њихова искуства и добре

практике прилагодили и применили у нашем локалном контексту.

Показатељ учинка	Жељена вредност на крају 2027.	Извор верификације
Број студијских посета, конференција и других стручних скупова на којима су представници Града учествовали	5	Извештаји о догађајима и разменама
Број представника Града и јавних предузећа укључених у размене	5 (представници Града) 3 (јавна предузећа)	Извештаји о разменама
Број нових успостављених партнерстава са градовима из Европе	3	Потписани Споразуми о партнерству
Рок за реализацију: 2027. година		
Извор финансирања: Буџет Града Крагујевца и буџет градова партнера		
Одговорна институција / организациона јединица: Град Крагујевац – члан Градског већа за унапређење и заштиту животне средине – Одељење за заштиту животне средине		

Назив мере: 6.3 Размена искустава и добрих пракси у развоју *Smart City* решења, и области енергетске ефикасности кроз билатералну сарадњу са другим градовима, и мултилатералну сарадњу у оквиру мрежа и организација и у оквиру међународних манифестација

Опис мере (шта подразумева / из чега се састоји, коме је намењена, зашто ти градови / међународне организације):

Савремени процеси урбанизације праћени убрзаним растом технолошких решења намећу континуирано развијање сервиса заснованих на *IoT* решењима у скоро свим јавним функцијама локалне самоуправе. Како би Крагујевац агилно пратио и користио савремена технолошка *IoT* достигнућа, и у релативно кратком периоду стекао статус паметног града, Планом развоја Града Крагујевца идентификоване су приоритетне мере и активности у наредном планском периоду: формирање градског дата центра, успостављање система видео надзора у саобраћају, јавним установама и јавним површинама и увођење система *Internet of Things (IoT)* инфраструктуре у комуналне услуге. Планом развоја предвиђају се следећи *Smart City* системи: адаптивно управљање саобраћајем, праћење стања и оптерећености путне инфраструктуре, контролни саобраћајни системи, сервиси за паметна паркиралишта, сервиси за паметна решења у јавном транспорту, паметна јавна расвета, сензорски системи за мерење загађења, буке, алергена и др., метео сервиси, паметни системи за детекцију у ванредним ситуацијама, паметни водомери и управљање водоводном и канализационом инфраструктуром, паметно управљање отпадом, сервиси за особе за инвалидитетом, паметна решења у области енергетске ефикасности, сервиси у руралу, безбедне руте, електромобилност и *sharing* системи, имплементација еКТ картице за градске сервисе и др. У циљу развоја ефикасних и делотворних *Smart City* система, размена

искустава и добре праксе са градовима партнерима, те мултилатерална сарадња у оквиру мрежа и организација представља добар начин да се светска искуства и добре праксе пренесу и примене код нас.

Показатељ учинка	Жељена вредност на крају 2027.	Извор верификације
Број студијских посета, конференција и других стручних скупова на којима су представници Града учествовали	5	Извештаји о догађајима и разменама
Број представника Града и јавних предузећа укључених у размене	5 (представници Града) 3 (јавна предузећа)	Извештаји о разменама
Број нових успостављених партнерстава са градовима из Европе	3	Потписани Споразуми о партнерству
Број мрежа и организација у којима Град учествује као члан	2	Уговори о чланству
Рок за реализацију: 2027. година		
Извор финансирања: Интерно и екстерно		
Одговорна институција / организациона јединица: Град Крагујевац, локално предузеће ДАТА центар		

Назив мере: 6.4 Размена искустава и добрих пракси у области развоја пољопривреде кроз билатералну сарадњу са другим градовима

Опис мере (шта подразумева / из чега се састоји, коме је намењена, зашто ти градови / међународне организације):

Пољопривреда представља велики потенцијал за Град Крагујевац имајући у виду његове природне ресурсе. На територији Крагујевца доминантно су развијени ратарство, воћарство и виноградарство. На жалост, упркос потенцијалима, пољопривреда је недовољно конкурентна и споро се развија, услед уситњених поседа, одлива радне снаге, застарелих машина и технологија, недовољних знања пољопривредних произвођача, недовољне специјализације.

Показатељ учинка	Жељена вредност на крају 2027.	Извор верификације
Број студијских посета, конференција и других стручних скупова на којима су представници Града учествовали	5	Извештаји о догађајима и разменама

Број представника Града и јавних предузећа укључених у размене	5 (представници Града) 3 (јавна предузећа)	Извештаји о разменама
Број нових успостављених партнерстава са градовима из Европе	2	Потписани Споразуми о партнерству
Рок за реализацију: 2027. година		
Извор финансирања: Буџет Града Крагујевца и буџет градова партнера		
Одговорна институција / организациона јединица: Град Крагујевац – члан Градског већа за унапређење и заштиту животне средине – Одељење за заштиту животне средине		

Назив мере: 6.5 Проналажење партнера за аплицирање на међународне и европске фондове и програме у области одрживог развоја, урбане мобилности, *Smart City*, енергетске ефикасности, управљања отпадом, озелењавања града, и сл.

Опис мере (шта подразумева / из чега се састоји, коме је намењена, зашто ти градови / међународне организације):

Један од важних механизма за реализацију планираних мера и активности у области одрживог развоја јесу пројекти које је могуће финансирати средствима међународних и европских фондова у области одрживог развоја. Отуда ће једна од важних акција стратегије бити идентификација расположивих фондова за пројекте из области одрживог развоја, идентификација међународних партнера за пројектну сарадњу, заједнички развој пројектних идеја и аплицирање за расположиве фондове. Области одрживог развоја, које су за град Крагујевац значајне, и које је могуће финансирати јесу: урбана мобилност, енергетска ефикасност, ефикасно управљање отпадом, уређење водотокова и акумулација, озелењавање града, *Smart City* решења, и примена савремених технологија у очувању животне средине у граду.

Показатељ учинка Број одобрених пројеката	Жељена вредност на крају 2027. Најмање 1 пројекат	Извор верификације Уговори о реализацији пројеката
Број партнера са којима је успостављена сарадња на међународним пројектима	Најмање 3 партнера	Споразуми о партнерству

Рок за реализацију: 2027. година		
Извор финансирања: Град Крагујевац, градови партнери, међународни фондови		
Одговорна институција / организациона јединица: Град Крагујевац – Секретаријат за енергетску ефикасност – Одељење за пројекте		

Назив мере: 6.6 Развој сарадње са међународним и европским мрежама и организацијама и приступање међународним споразумима у овој области (нпр. Споразум Градоначелника за климу и енергију).

Опис мере (шта подразумева / из чега се састоји, коме је намењена, зашто ти градови / међународне организације):

Начин да Крагујевац адекватно планира, развија и спроводи активности из области одрживог развоја, на начин усклађен са међународним стандардима, ЕУ политикама и искуствима развијених земаља, јесте да активно учествује у раду међународних и европских мрежа и организација. Учешће у овим мрежама и организацијама омогућује изградњу локалних капацитета, институционалног оквира, оквира јавних политика, али и повезивање са партнерима из развијених земаља, са којима се у перспективи могу спроводити пројекти од заједничког интереса. Једна од таквих европских структура је и Споразум Градоначелника за климу и енергију, који је покренут на иницијативу ЕУ 2008. године. Потписници овог Споразума се обавезују да ће на територији свог града или општине спровести неопходне активности како би се повећала енергетска ефикасност и употреба обновљивих извора енергије.

Показатељ учинка

Број мрежа и организација у којима Град активно учествује

Рок за реализацију:

2027. година

Жељена вредност на крају 2027.

Најмање 2

Извор верификације

Извештаји о учешћу

Уговори о приступању мрежама/организацијама

Извор финансирања:

Буџет Града Крагујевца

Одговорна институција / организациона јединица:

Град Крагујевац – Градска управа за послове органа Града

Назив мере: 6.7 Учешће у међународним и европским манифестацијама у овој области и континуирано обележавање Европске недеље мобилности и Европске зелене недеље у Крагујевцу

Опис мере (шта подразумева / из чега се састоји, коме је намењена, зашто ти градови / међународне организације):

Учешће у европским и међународним манифестацијама у области одрживог развоја одличан је начин да се грађани информишу о темама од значаја за заштиту животне средине, да се ради на подизању свести грађана о одређеним темама, да се грађани едукују и да се тако гради консензус у локалној заједници о одређеним питањима и одговорним понашањима, којима можемо помоћи очувању животне средине и планете. Међу најпознатијим манифестацијама овог типа су: Европска недеља мобилности и Европска зелена недеља.

Сваке године у периоду од 16. до 22. септембра одржава се Европска недеља мобилности, манифестација чији је оснивач и покровитељ Европска комисија. Ова манифестација има за циљ да фаворизује немоторизоване видове превоза у градовима у односу на аутомобилски саобраћај који користи фосилна горива, а све у циљу унапређења квалитета животне средине у урбаним срединама. Кампања се спроводи од 2002. године, а сваке године у њој учествује неколико хиљада градова из 50 држава Европе и света. За општине и градове Европска недеља мобилности пружа одличну прилику да својим становницима представе одрживе алтернативе у саобраћају и да им објасне еколошке изазове са којима се суочавају. Учествовањем у акцији, градови и општине могу да прикажу грађанима које су предности

избора чистијих видова саобраћаја и да тиме унапреде стање саобраћаја у својој локалној средини.

Европска зелена недеља је највећа манифестација еколошког карактера у оквиру Европске Уније која се одржава сваке године, у првој недељи јуна. Током те недеља градови и општине из Европе са својим грађанима причају о различитим еколошким темама, као што су: циркуларна економија, примена еколошког законодавства, послови и градови за зеленију будућност, квалитет вода, ваздуха и сл. Циљ оваквих и сличних догађаја је едукација становништва и подршка државама које настоје да буду одрживе. Важно је истаћи да ЕУ пружа својим чланицама и земљама кандидатима многе механизме и решења како да промене буду ефикасне и дуготрајне.

Због свега наведеног, учешће Града Крагујевца у обе поменуте манифестације али и идентификовање и придруживање другим међународним манифестацијама може имати само позитиван утицај на одрживи развој града, због чега је ова мера и уврштена у једну од важних мера у области одрживог развоја.

Показатељ учинка	Жељена вредност на крају 2027.	Извор верификације
Број годишњих међународних манифестација у којима Крагујевац учествује на годишњем нивоу	Најмање 2	Извештаји о обележавању и одржаним догађајима
Број одржаних догађаја – трибина, конференција, округлих столова у оквиру обележавања манифестација, на годишњем нивоу	Најмање 4 догађаја годишње, 2 догађаја по манифестацији	Извештаји о одржаним догађајима Медијски извештаји
Рок за реализацију: 2027. година, сваке године		
Извор финансирања: Град Крагујевац, екстерни извори		
Одговорна институција / организациона јединица: Град Крагујевац – Градска управа за послове органа Града		

7 Спорт

Жељене промене 2028.

Крагујевац је град развијене спортске инфраструктуре за професионални, аматерски и рекреативни спорт, град међународних спортских манифестација, са развијеним институционалним механизмима за одрживи развој спорта, у коме врхунски професионалци и други спортски радници раде са децом и младима и развијају спортске таленте.

Предложене мере у области међународне сарадње

- Размена искустава и добрих пракси у области развоја спортске инфраструктуре кроз билатералну сарадњу са градовима партнерима,
- Размена искустава и добрих пракси у области развоја локалних организационих

капацитета у спорту кроз билатералну сарадњу са градовима партнерима,

- Размена искустава и добрих пракси у области стручног спортског рада са млађим селекцијама и професионалним спортистима кроз билатералну сарадњу са градовима партнерима,
- Размена искустава и добрих пракси у области организације међународних спортских манифестација, као и заједничка организација спортских манифестација кроз сарадњу са градовима партнерима; Организација међународних спортских манифестација,
- Проналажење међународних партнера и учешће у међународним пројектима на тему спорта („Ерасмус+“).

Назив мере: 7.1 Размена искустава и добрих пракси у области развоја спортске инфраструктуре кроз билатералну сарадњу са градовима партнерима

Опис мере (шта подразумева / из чега се састоји, коме је намењена, зашто ти градови / међународне организације):

Развој спортске инфраструктуре, као и обезбеђивање ефикасне заштите и одржавања спортских објеката представљају један од најважнијих предуслова за адекватно спровођење спортско-такмичарских и рекреативних активности грађана и клубова. Размена искустава и добрих пракси кроз партнерство и сарадњу са другим градовима ће бити коришћена како би се остварио значајан допринос унапређењу области развоја, одржавања и коришћења спортске инфраструктуре и објеката.

Показатељ учинка Број градова са којима је успостављена сарадња	Жељена вредност на крају 2027. 3	Извор верификације Извештај ЈЛС
---	--	---

Рок за реализацију:

2027. година

Извор финансирања:

ЕУ фондови, буџет Града Крагујевца

Одговорна институција / организациона јединица:

Град Крагујевац – Градска управа за образовање, културу, информисање, спорт и омладину, Спортско привредно друштво Раднички

Назив мере: 7.2 Размена искустава и добрих пракси у области развоја локалних организационих капацитета у спорту кроз билатералну сарадњу са градовима партнерима

Опис мере (шта подразумева / из чега се састоји, коме је намењена, зашто ти градови / међународне организације):

Развој спорта у локалној заједници у великој мери зависи од институционалног оквира и организација везаних за област спорта. Размена искустава и добрих пракси кроз партнерство и сарадњу са другим градовима, може значајно допринети унапређењу области институционалног и нормативног оквира и начина функционисања спортских организација на локалном нивоу.

Показатељ учинка	Жељена вредност на крају	Извор верификације
-------------------------	---------------------------------	---------------------------

Број градова са којима је успостављена сарадња	2027. 3	Извештај ЈЛС
Рок за реализацију: 2027. година		
Извор финансирања: ЕУ фондови, буџет Града Крагујевца		
Одговорна институција / организациона јединица: Град Крагујевац – Градска управа за образовање, културу, информисање, спорт и омладину		

Назив мере: 7.3 Размена искустава и добрих пракси у области стручног спортског рада са млађим селекцијама и професионалним спортистима, кроз билатералну сарадњу са градовима партнерима		
Опис мере (шта подразумева / из чега се састоји, коме је намењена, зашто ти градови / међународне организације): Квалитет стручног тренерског рада како са млађим, тако и професионалним спортистима у значајног мери детерминише домете на индивидуалном и клупском спортском плану. Размена искустава и добрих пракси кроз партнерство и сарадњу са другим градовима и спортским клубовима може значајно допринети унапређењу области стручног рада тренера у млађим и професионалним категоријама.		
Показатељ учинка Број градова са којима је успостављена сарадња	Жељена вредност на крају 2027. 3	Извор верификације Извештај ЈЛС
Рок за реализацију: 2027. година		
Извор финансирања: ЕУ фондови, буџет Града Крагујевца		
Одговорна институција / организациона јединица: Град Крагујевац – Градска управа за образовање, културу, информисање, спорт и омладину		

Назив мере: 7.4 Размена искустава и добрих пракси у области организације међународних спортских манифестација, заједничка организација спортских манифестација кроз сарадњу са градовима партнерима и развој сарадње са релевантним међународним и европским мрежама и организацијама у области спорта		
Опис мере (шта подразумева / из чега се састоји, коме је намењена, зашто ти градови / међународне организације): У циљу бољег позиционирања града Крагујевца у области спорта у међународним оквирима и отварања нових могућности учења и сарадње неопходно је успостављање сарадње са међународним/европским/регионалним организацијама из ове области. Организација међународних спортских манифестација и такмичења је један од начина популаризације спорта, спортских и такмичарских вредности, али и услов за остваривање врхунских резултата спортиста и клубова. Мера подразумева размену искустава и добрих пракси у области организације спортских манифестација као и сарадњу и партнерство приликом заједничке организације спортских такмичења и манифестација са другим градовима партнерима.		

Показатељ учинка	Жељена вредност на крају 2027.	Извор верификације
Број градова са којима је успостављена сарадња	3	Извештај ЈЛС
Рок за реализацију: 2027. година		
Извор финансирања: ЕУ фондови, буџет Града Крагујевца		
Одговорна институција / организациона јединица: Град Крагујевац – Градска управа за образовање, културу, информисање, спорт и омладину		

Назив мере: 7.5 Проналажење међународних партнера и учешће у међународним пројектима на тему спорта („Еразмус+“)		
Опис мере (шта подразумева / из чега се састоји, коме је намењена, зашто ти градови / међународне организације):		
<p>Међународни донаторски програми попут Програма „Еразмус+“ и сл. представљају један од сврсисходних начина за развој спорта кроз реализацију пројекат које је могуће развијати и финансирати средствима међународних и европских фондова. Стога мера и активности у оквиру ње подразумевају праћење актуелних позива, проналажење адекватних партнера, припрему пројектних апликација и аплицирање на европским програмима који се развоја спорта.</p>		
Показатељ учинка	Жељена вредност на крају 2027.	Извор верификације
Број одобрених пројеката	2	Грант уговори
Рок за реализацију: 2027. година		
Извор финансирања: ЕУ фондови, буџет Града Крагујевца		
Одговорна институција / организациона јединица: Град Крагујевац – Градска управа за образовање, културу, информисање, спорт и омладину		

6. Финансијски оквир, оквир за спровођење, мониторинг и вредновање спровођења Стратегије

За потребе спровођења Стратегије, Град ће успоставити одговарајући институционални оквир који подразумева праћење спровођења, извештавање и вредновање постигнутих учинака.

Институционални оквир за спровођење и праћење спровођења састоји се из два нивоа:

Ниво 1 – Координационо/управљачко тело, на челу са координатором и

Ниво 2 – Одговорне стране за имплементацију мера, како је дефинисано Стратегијом.

Координационо/управљачко тело управља процесом спровођења, на годишњем нивоу израђује акциони план имплементације Стратегије, прати напредак на основу достављених извештаја, одлучује о предлозима за решавање установљених проблема у спровођењу Стратегије, по предлогу доноси корективне мере у случају да је остваривање мера или

циљева угрожено или предлаже евентуалне ревизије Стратегије и установљавање нових циљева и мера.

Састав Координационог тела чиниће чланови координационог тима који је учествовао у изради Стратегије, затим чланови Градског већа у ЈЛС задужени за приоритетне области Стратегије, и представник Универзитета у Крагујевцу. Координационим телом руководи Помоћник Градоначелника за област међународне сарадње. Координационо тело ће обезбедити управљачку подршку за спровођење Стратегије и ефикасно решавање проблема, а посебно оних које се односе на сарадњу различитих институција/јединица/носилаца мера и активности.

Појединци у оквиру Координационог тела, пре свега запослени на пословима међународне сарадње, добиће задужења и одговорности за организацију имплементације и праћење појединачних области међународне сарадње, координирати и тесно сарађивати са одговорним странама за појединачне мере у оквиру дефинисаних приоритетних области међународне сарадње.

Запослени на пословима међународне сарадње добиће улогу Координатора. Координатор ће бити задужен да одржава константну комуникацију са јединицама/организацијама које су носиоци мера и активности, да од њих прибавља извештаје и информације о спровођењу мера и активности, дискутује о оствареним резултатима и идентификованим проблемима, израђује препоруке за решавање установљених проблема у спровођењу мера, проверава да ли су средњорочни планови институција усаглашени са мерама и циљевима у Стратегији, извештава Координационо тело о напретку, припрема материјале и обавља административно-техничке послове за Координационо тело.

Носиоце мера чине организациони делови управе и други актери под чију надлежност потпадају мере дефинисане Стратегијом. Носиоци мера имају одговорност да у своје планове рада (и финансијске планове) уврсте утврђене мере за чије спровођење су одговорни, да их спроводе, извештавају Координационо тело о резултатима спровођења тих мера и активности, утврде евентуалне проблеме у спровођењу мера и предложе опције за решавање тих проблема.

6.1 Финансијски оквир

Финансијски оквир је дефинисан у оквиру описа мера, за сваку појединачну меру. Извори финансирања су декларисани као интерни, или екстерни. Интерни извори подразумевају финансирање предвиђених мера из буџета Града Крагујевца и директних буџетских корисника. Екстерни извори подразумевају финансирање мера из средства међународних донатора, генерисаних кроз реализацију пројеката финансираних из међународних фондова, или средства градова партнера. Имајући у виду да су предложене мере углавном информативно - едукативног, или институционално - управљачко - организационог карактера, те да су релативно широко постављене, у оквиру документа није дата прецизна финансијска пројекција. Институционални оквир за спровођење Стратегије предвиђа израду годишњих акционих планова, у оквиру којих ће се вршити избор мера које ће у свакој наредној години бити реализоване и где ће изабране мере бити детаљније описане, укључујући прецизну пројекцију потребног износа средстава, као и конкретних изора финансирања.

6.2 Спровођење Стратегије

Стратегија ће се реализовати кроз процес планирања, израде, доношења и спровођења докумената јавних политика, осталих планских докумената, и то: годишњих акционих планова, средњорочних планова и финансијских планова ЈЛС и прописа који се доносе у складу са законом и статутом ЈЛС.

Првенствено, Стратегија ће бити операционализована кроз израду и доношење годишњег акционог плана имплементације стратегије. Годишњи акциони план доноси Координационо тело и стара се о његовој имплементацији, преко Координатора.

Поред годишњег акционог плана, препорука је да се мере из Стратегије предвиђају средњорочним плановима, у вези са чим ће се Град руководити правилима прописаним Законом о планском систему и Уредбом о методологији за израду средњорочних планова и обрасцима садржаним у овој уредби.

6.3 Праћење спровођења Стратегије

Праћењем спровођења Стратегије биће утврђено:

- Да ли се мере из дефинисаних приоритетних области остварују по плану и ефикасно;
- Који ризици се јављају или очекују у остварењу учинака Стратегије;
- Које одлуке треба донети у случају одступања од планираног, као и
- Да ли су планирани и остварени учинци и даље релевантни за остваривање визије и жељених промена.

Праћење (мониторинг) реализације мера дефинисаних Стратегијом подразумева годишње прикупљање и обраду података у вези са реализацијом мера. Сврха прикупљања и обраде података је упоређивање постигнутих резултата у оквиру сваке од мера, у односу на планиране.

Праћење ће се вршити континуирано, на годишњем нивоу, за потребе које ће се користити дефинисани обрасци. У процесу праћења прикупљаће се примарни подаци, а одговорност за наведену активност има Координатор, који ће прикупљати податке од одговорних страна за имплементацију мера, обрађивати податке и о резултатима извештавати Координационо тело.

6.4 Вредновање постигнутих учинака Стратегије

Вредновање учинака Стратегије спроводиће се у два наврата, први пут након три године од имплементације Стратегије, а други пут по реализацији Стратегије, тако што ће се прикупљени подаци и информације добијени током спровођења Стратегије анализирати и упоређивати. Вредновање се спроводи ради оцене релевантности, ефикасности, ефективности и одрживости мера садржаних у Стратегији, те утврђивања степена промене који је настао спровођењем мера. Циљ вредновања је утврђивање остварених ефеката Стратегије и идентификовање проблема и потреба, који ће се решавати наредном Стратегијом.

Податке и информације за потребе вредновања органи и организације одговорни за спровођење мера достављаће Координатору, који је заједно са Координационим телом одговоран за спровођење, праћење и вредновање учинака Стратегије. Такође, користиће се у анализама и други подаци и информације, прибављени из осталих извора, који могу бити од користи за бољу процену учинака Стратегије.

6.5 Извештавање о спровођењу и постигнутим учинцима Плана развоја ЈЛС

На годишњем нивоу Координатор ће припремати Извештај о спровођењу Стратегије, на основу прикупљених података од одговорних страна за имплементацију мера предвиђених Стратегијом. Овај извештај представља реални приказ спровођења Стратегије у претходној календарској години, у односу на оно што је предвиђено годишњим акционим планом за имплементацију Стратегије.

Поред годишњег извештаја о спровођењу Стратегије, биће припремљена и два Извештаја о постигнутим учинцима Стратегије, један након три године имплементације и један по истеку Стратегије. Извештаји о учинку представљају реални приказ учинака Стратегије, који су

постигнути током спровођења предвиђених мера у трогодишњем периоду који је протекао, односно у целокупном периоду имплементације Стратегије.

За прикупљање информација о реализацији Стратегије на годишњем нивоу и припрему нацрта годишњег извештаја о спровођењу Стратегије биће задужен Координатор (запослени на пословима међународне сарадње). Нацрт годишњег извештаја о спровођењу упућује се Координационом телу на верификацију, а затим и Градском већу на усвајање.

По истеку три године од имплементације Стратегије, као и по истеку Стратегије, Градско веће ће бити одговорно да утврди предлог извештаја о учинцима спровођења Стратегије, који затим подноси на усвајање Скупштини општине, најкасније у року од три месеца од истека тог рока.

Извештаји о спровођењу Стратегије и извештаји о учинцима Стратегије биће објављивани на званичном интернет сајту Града, најкасније 15 дана од дана усвајања.

6.6 Ревизија Стратегије

Уколико се након усвајања периодичног извештаја о учинцима Стратегије утврди потреба за ревизијом Стратегије, истој ће се приступити на следећи начин. Координационо тело предлаже, а Градско веће иницира ревизију постојеће Стратегије, уз детаљно образложење разлога за ревизију. Одлуку којом се покреће ревизија постојеће Стратегије доноси Скупштина, а ток поступка за ревизију реализује се по процедури која је прописана и за усвајање Стратегије.

7 Анекси

7.1. Анекс – Анализа заинтересованих страна

У процесу израде Стратегије међународне сарадње, са члановима градског координационог тима за израду стратегије, спроведена је радионица за мапирање и анализу заинтересованих страна.

Датум и место одржавања радионице: 04.03.2022, Крагујевац

Анализа заинтересованих страна извршена је по приоритетним областима међународне сарадње. Димензије које су посматране у анализи су интерес и утицај заинтересованих страна за дефинисане приоритетне области међународне сарадње.

У наредним табелама дат је преглед извршене анализе заинтересованих страна по димензијама интерес и утицај.

Области:

Културно-историјско и културно наслеђе; Иновације, образовање, истраживање и развој; ИТ, машинска и креативне индустрије; Спорт

<u>А – Висок интерес, низак утицај</u>	<u>Б – Висок интерес, висок утицај</u>
<ul style="list-style-type: none">- Факултет инжењерских наука- Средња стручна школа Крагујевац- Градске установе културе: Дом омладине, Завод за заштиту споменика, Народна библиотека, Музички центар, Позориште, Народни музеј	<ul style="list-style-type: none">- Универзитет у Крагујевцу- Локална самоуправа – релевантне управе и одељења- СКГО (Стална конференција градова и општина)- Спортско друштво „Раднички“

<ul style="list-style-type: none"> - Градска туристичка организација Крагујевац - Филолошко-уметнички факултет ФИЛУМ - Бизнес иновациони центар - ИКТ Кластер Централне Србије - Канцеларија за младе - Шумадија сајам - Удружења грађана у области културе - Спортски клубови - Спортски центар „Младост“ 	<ul style="list-style-type: none"> - Фудбалски савез Крагујевца
<p><u>В – Низак интерес, низак утицај</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Министарство културе - Министарство за европске интеграције - Министарство туризма, трговине и телекомуникација - Привредна комора - Министарство спољних послова - Јавна комунална предузећа 	<p><u>Г – Низак интерес, висок утицај</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - „Застава оружје“ - Регионална развојна агенција Шумадије и Поморавља - Архитектонски факултет Београд - КГ Дата центар - Аутокластер Централне Србије - МИНД група

Области:

Туризам; Добра управа; Животна средина, одрживи развој и пољопривреда

<p><u>А – Висок интерес, низак утицај</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Универзитет у Крагујевцу - Регионална развојна агенција Шумадије и Поморавља - Удружења из области заштите животне средине - Факултет инжењерских наука Крагујевац - Природно-математички факултет Крагујевац - Привредна комора - Јавна комунална предузећа - ЈП „Дирекција за урбанизам“ - ЈП „Енергетика“ - Локални антикорупцијски форум - Црвени крст 	<p><u>Б – Висок интерес, висок утицај</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - КГ Дата центар - Енергетски менаџер - Градска управа за инвестиције и развој - Градска управа за послове органа града - Градска управа за људске ресурсе - Градски већници - Главни градски урбаниста - Градска туристичка организација Крагујевац
<p><u>В – Низак интерес, низак утицај</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Медицински факултет Крагујевац - Универзитетски клинички центар Крагујевац - Институт за јавно здравље - Медији - Национална академија за јавну управу 	<p><u>Г – Низак интерес, висок утицај</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Министарство за заштиту животне средине - Министарство туризма, трговине и телекомуникација - Министарство државне управе и локалне самоуправе